

poštšina plačana v gotovini.

5

ILUSTRACIJA

1 * 9 * 3 J 1

*Današnja dekleta,
samozavestna in vendar tako mila*

Svežost duhti iz nje

Današnje mlado dekle, zaposleno pri gospodinjstvu ali v poklicu, triumfira vsled negovane polti tudi v preprosti obleki. Ona zna, da lepota mora biti naravna, pridobljena potom športa in prave telesne nege. Svežost in mladost lic sta odločujoči. Vsakdanja uporaba Elida mila Favorit idealno neguje polt, jo ohrani lepo in zdravo.

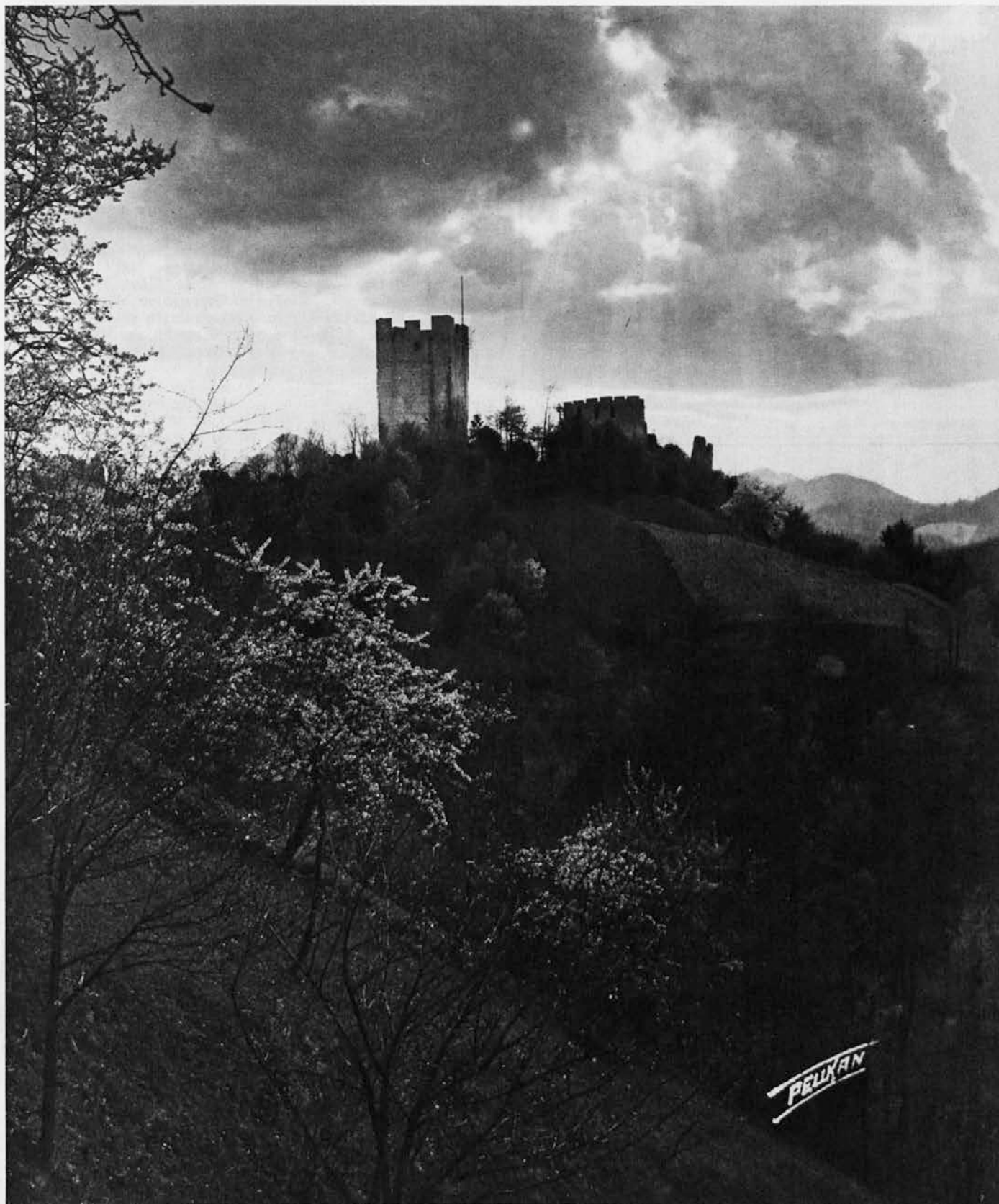

Elida milo Favorit posebno se milo lahko uporablja tudi za nežno in občutljivo kožo. za kopanje. Začnite še danes Ono je milo in čisto in lepšuje polt. Velik, ročen komad. Cena je tako nizka, da s pravo, racionalno nego Vaše kože in Vaše lepote.

Milo ELIDA *Favorit*

ILUSTRACIJA

ŠTEV. 5 / 1931 / LETO III. / LJUBLJANA, KOPITARJEVA UL. 6 / TELEF. 2549 / ČEK. RAČUN 12.587
NAROČNINA LETNO 100 DIN / POLLETNO 55 DIN / ŠTEVILKE PO 10 DIN / INOZEMSTVO LETNO 120 DIN / AMERIKA 3 DOL

Celjski grad. Lepa silhueta je le senca nekdanje veličine

Foto Pelikan, Celje

VSEBINA:

Celjski grad	145
Zgodovinski paberki o Celju, Mariboru in Ptuj	146
Trije župani	146
Meško, Glaser Samec	147
Domotožje (Janko Glaser)	147
Mariborska nedelja (Janko Samec)	147
Severovzhod Slovenije (Dr. R. Savnik)	148
Studijska knj. žnica v Mariboru (Janko Glaser)	151
Umetnost na severovzhodu Slovenije (Dr. Fr. Stelč)	152
Duhovni razvoj Maribora (Radivoj Rehar)	154
O sodobnem Mariboru (Makso Snuderl)	155
Mariborsko gledališče (Danilo Gorinšek)	156
Člani Narodnega gledališča v Mariboru	158
Iz junaške dobe Maribora: Mariborski dogodki 1. novembra 1918 (General R. Maister)	159
Zgodovinsko društvo v Mariboru	163
Celje nekdanj, sedaj in prihodnjč (Fl)	164
Založništvo in knjige	166
Slovenska Krajina (Dr. V. Bohinec)	168
Prleki (Franjo Baš)	170
Trije vladiki	172
Rogaška Slatina	173
Ptuj (Dr. Alojzij Remec)	174
Remec o sebi	175
Izlet na Pohorje (J. Kovačič)	176
Pierrot in Kolombina v Haložah (B. Orcl)	177
Zenitev Yussufa Khana. Roman (F. Heller)	179

Naslovna slika na ovitku:

M. Bambič: Grbi Celja, Maribora in Ptuja (akvarel)

Posvečamo

to številko mestom Celju, Mariboru in Ptuj
in vsej pokrajini na severovzhodu Slovenije,
(kakor smo jo prej zvali:) slovenskemu Štajerju.

V spomin na zgodovinsko prošlost
in na lepšo bodočnost v Jugoslaviji.

Uredništvo revije »Ilustracija«

Zaradi ozkega prostora je na našo žalost moralo izostati mnogo stvari (n. pr. glasbeno žoljenje itd.). Prosim o se pri-
zadele in druge oproščenja. O prvi priliki se bomo spomnili
nanje. Op. ur.

Zgodovinski paberki o Celju, Mariboru in Ptuj

Celje

Na mestu današnjega Celja je stalo v starih časih mesto Celeia ali Kaleja, ki so jo ustanovili po vsej verjetnosti keltski Taurisci. V rimski dobi je postala Celeia važen kraj na glavni cesti Aquileia (Oglej)—Emona (Ljubljana)—Petovio (Ptuj). Slovenci so se naselili na ruševinah mesta in obdržali malce spremenjeno ime Celje. L. 1533. je prišlo Celje v posest Sovneških plemičev, ki so l. 1541. dobili naziv grofov Celjskih. L. 1456. jim je cesar Sigismund dal naslov državnih knezov. Ko pa je bil zadnji Celjan Ulrik 1456. ubit v Beogradu in je rodbina izumrla, je mesto prišlo v oblast Habsburžanov. Mesto Celje so je imenovali šele l. 1522. trg. l. 1451. pa mu je dal grof Friderik II. mestne pravice. Po l. 1846., ko je Celje dobilo železniško zvezo, je precej napredovalo. Bilo pa je pod Avstrijo vzgojevališče nemškutarije. Šele po prevratu je dobilo povsem slovensko lice. Celje ima močno razvito industrijo, posebno v predmestjih, ki za zdaj še tvorijo posebno občino Celje-okolica.

Maribor

Predzgodovinske naselbine so bile blizu Maribora pri Rušah in na obronkih Pohorja. Omenja se Maribor l. 1147. kot grad na brdu Piramide, kjer se često stanovali štajerski ali traungauski vojvode. Prvo ime za grad in za naselbino okoli gradu je bilo Mar(k)burg. Štajerski vojvode so zgradili tudi most preko Drave in osnovali utrjeno naselbino. Maribor je postal mesto l. 1254. Od l. 1875. je Maribor sedež škofije, ki se je priselila iz Lavanta na Koroškem. Mesto je bilo do prevrata izredno močno ponemčeno, kar sta industrija in posebno velika železniška delavnica pospeševali. V žilavi borbi s Ptujem si je Maribor izvojeval prvenstvo na Dravskem polju, kar so mu omogočile ugodne železniške zveze in nov razvoj v jugoslovanski državi. Maribor je danes drugo največje slovensko mesto.

Ptuj

Pri Ptuj je v starem veku vodila preko Drave važna rimska cesta v Panonijo. Ptuj je bil v rimski dobi utrjeni vojaški tabor Poetovio. Srednjeveške listine omenjajo Ptuj prvič v l. 840.—859. ko je pripadal panonski državi knezov Pribine in Koelja. Po l. 874 je bil Ptuj v rokah salzburških nadškofov. Ti so dali Ptuj plemiški rodbini, ki se je imenovala po Ptuj. Ta rodbina je razširila oblast Salzburga v bojih z Madžari preko Ormoža in Središča, a je izumrla v 15. stoletju. Zelo važno je bilo mesto v dobi turških napadov. L. 1565. je prišlo pod oblast Habsburžanov. Ptuj je bil izredno ponemčen. Tu se je l. 1909. dogodil prostaški napad nemčurjev na zborovalce Cirilmetodove družbe. Danes je mesto slovensko in upa na razvoj.

Dr. Al. Gorican, celjski župan

Dr. Al. Juban, mariborski župan

Mihael Brenčič, ptujski župan

Ksaver Meško

verujte v njo! Zakaj vera je, ki nas drži pokonci in nam daje življenjske sile.

Živim govôri, moja duša! Močna v razcveteli svoj mladosti govôri močnim, krepkim srcem! Zakaj bilo bi res žalostno, če bi ne bilo živih med nami, katerih srca so vsa mladostna in močna, v katerih je radosti kakor kipeče vode v nikdar usehlem gorskem potoku... Videl sem radosti mnogo, ko sem šel skozi življenje, zato verujem v njo, kakor verujem v jasen, vesel dan prvopoletni, kakor verujem v veliko, toplo solnce, v to večno živo srce neba in zemlje in vsega življenja. In če ne bo morda mnogo radosti..., Ksaver Meško: Na poljani.

Samec Janko, rojen v Trstu l. 1886, živi zdaj stalno kot učitelj v Mariboru. L. 1923. je izdal pesniško zbirko »Življenje« in pesmice »Za naše male«. Sodeloval je pri mnogih naših revijah. Ustanovil je predvsem tržaški mladinski list »Novi rod«, ki je bil eden najboljših naših mladinskih listov.

Janko Samec

Janko Glaser, r. v Rušah 1893, danes bibliotekar mariborske študijske knjižnice. Izdal je dve pesniški zbirki: »Pohorske poti« (1919) in »Čas — kovač« 1929, iz katere je ponatisnjena spodnja pesem. Izbral je tudi »Slovensko narodno liriko«. Sodeluje pri »Ljubljanskem Zvonu« in »Časopisu za zgodovino in narodopisje«.

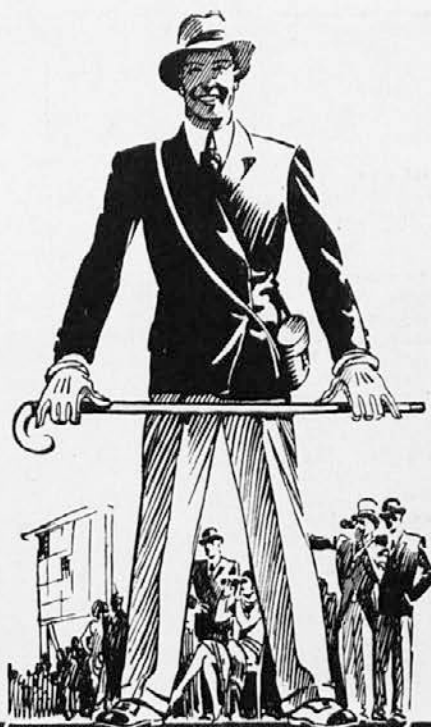
Janko Glaser

Domotožje

Janko Glaser

Tja bi šel, kjer naše bukve košate
same zase stojijo,
tja čez samotne naše frate,
tja čez poletne planinske trate,
kadar po arniki bridki dišijo.

Tam bi med bujno zelenje se vlegel
in bi vse žalostne misli izpregel
in bi jim rekel: Adijo!

Človek ne velja nič

če se ne zna sam uveljaviti. Tudi svoje zunanosti ne sme zanemarjati. Zlasti pa naj ne nosi čevljev z izhojenimi petami.

Zato so tudi PALMA podpetniki tako priljubljeni v vseh kulturnih državah, ker so elegantni in trajnejši od usnjenih pet.

Ne radi luksusa, temveč iz ozirov preudarnosti in varčnosti se nosijo čevlji samo s

PALMA
gumi podpetniki

Domač proizvod

Mariborska nedelja

Janko Samec

Prešerna luč na nebu... Smeh. Nedelja.
Dan večnih maš in bučnega zvonjenja.
Sred ulic šum, ko da se zbrala srenja
je na posvêt od Kamnice do Melja.

Žaré po cestah lica od veselja,
ki nekam pod nebo se živo vzpenja
iz simfonije žarkov, senc zelenja —
Vmes svetijo se belih hiš pročelja.

Potem ta svet iz mesta se razlije;
In enim vrh je Pohorja uteha,
kjer sveži zrak z vodó zastonj se pije.

Ko pride noč, pa vsak spet brž zarije
se v črno brozgo kvant, skrbi in greha!
A drugim je zavetje krème streha —

Beli zobje: Chlorodont

prijetno osvežujoča zobna pasta s poprovo meto tuba Din 8.— in Din 13.—

Slika 1. Sv. Lenart nad Laškim

Foto dr. R. Savnik

Severovzhod Slovenije

Dr. R. Savnik.

Severovzhod Slovenije, z običajnim imenom Slovenska Štajerska zavzema skoraj polovico Dravske banovine. Manj gorovja in bolj reke so jej nekdanji zgodovinski mejniki. Dežela je zelo slikovita, čeprav ne očituje tako naglih in jasnih prehodov kot osrednja slovenska dežela, Kranjska. Kontrasti manj kriče in so bolj spontani — in vendar kolika razlika zgolj v višini med orjaki Savinjskih planin, Rinko (2441 m) in Ojstrico (2349 m) na skrajni levi ter med vzhodnimi ravninami kraj Mure, Drave in spodnje Sotle! Tam razoglavo gorovje, na katerem poteka skrajna drevesna meja v najboljšem slučaju 1700 m visoko, tu odprt svet samih njiv in travnikov. Koliko prehodnih stopenj se nahaja na vmesnem prostoru! Iz dolin se vzpenjajo mnoga hribovja, ki so proti vzhodu le nižja in nižja. Vprav centralno lego ima podolgovata Konjiška gora (1014 m), do temena zarastla pretežno z iglastim drevjem (glej sliko 3!), ki se spušča proti Konjicam in v global Žižnice, kjer se nahajajo razvaline starodavnega žičkega samostana.

Toda dalje proti vzhodu se že gozd umika. V Pesniški dolini, pri Pragerskem in pred Kozjem nastopajo prvi topoli, glasniki ravninskega podnebja. Pobočja nižjih vzpetin krijejo vinske gorice in sadonosniki.

Narod teh razlik prav ne vidi. Tu ne pozna Gorenjske, Dolenjske, povsodi vidi le eno samo zeleno štajersko. S tem je na svoj način izpovedal vso njeno lepoto.

Nepretrgano zelenje spremlja potnika že ob glavni progi med Židanim mostom in Mariborom. Kako se ga prijetno dojmi zelena

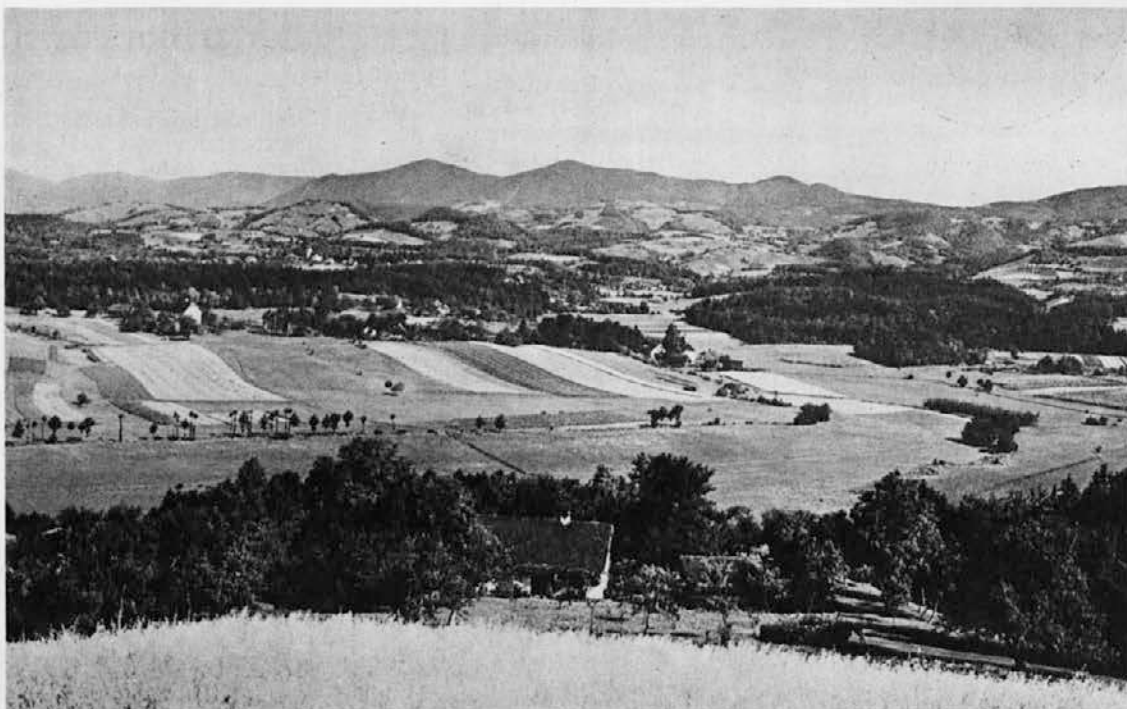
pokrajina ob Savinji, ko je ostavil sivo mračno Savsko sotesko! V hipu se odmakne odurno skalovje, z nebesne vedrine se razlije svetloba po prijazni pokrajini. Bistro Savinjo obdaja travnata odeja, ki sega iz doline še na porobke sosednjih gričev. Za zelenimi livadami vstajajo na zaokroženih pobočjih temnozeleni gozdovi, iznad katerih se raz najmičnejših vrhov razgledujejo podružnične cerkve. Povsodi pa se ob skrbno obdelanih njivah in vrtovih belijo snažni domovi.

Savinjska struga si mestoma utira pot tudi v ozki zaseki. Toda zelenje se ni pretrgalo. Tudi iz njega štrle na zakritem skalovju ležeče ruševine Celjskega gradu. (Glej sliko 7!) Evo Celja! Malo mest ima tako krasno zemljepisno lego. (Glej sliko 6.) Soroden položaj ima v naši državi le še Koroška Mitrovica. Tudi tam se tik za mestom pričinja romantična so-

Slika 2. Sv. Primož pri Št. Juriju ob j. ž.

Foto prof. V. Stante

Slika 3. Pogled proti Konjiški gori iz Botričnice proti Št. Juriju ob j. ž.

Foto prof. V. Stante

Slika 4. Lončarska obrt pri sv. Primožu

Foto prof. V. Stante

teska, tudi tam jo zapira z ene strani grič, na katerem počivajo ruševine starega gradu.

Proti Mariboru se slika pokrajine slično spreminja in obnavlja; ravnina, soteska, hribovje, vsepovsod pa samo zelenje. In vendar! Kdor pozna Štajersko le ob železnicah, je še prav malo videl, njeni svojevrstni bitnosti se še ni prav približal.

Pravo romantično tihožitje je doma le daleč od vsakodnevnega hrupa na gorah in v malih stranskih globelih, ki jih je Štajerska tako zelo bogata. Njih se prav dotika kvečjemu zgodovina. Le par primerov iz najjužnejšega dela dežele. Kdo je še pred malo leti poznal Olševo vsaj po imenu? Še danes malo-
kdo sem zaide, čeprav jo je otel pozabljenju profesor Srečko Brodar, ki je našel v Potočki zijalki

v višini 1700 m (glej sliko 8!) najstarejšo sled ljudi na Slovenskem. Naša slika je bila posneta letos 12. januarja. Srednji del jame so pod vplivom zunanjega mraza pokrivali ledeni kijasti stalagmiti, dočim je bilo v notranjščini kar $+7^{\circ}\text{C}$. Premalo znani so tudi lepi kraji med spodnjo Savinjo in Bohorjem. Precej strma okrajna cesta vodi iz Laškega v poldrugo uro oddaljeni Sv. Lenart, ki leži v sedlu griča pod cerkvijo (glej sliko 6!). Tipična slovenska vas. Med slamnatimi strehami z opeko krite hiše s pročeljem proti jugu. Vmes sadonosniki, tuintam vinska trta, ki se vije tudi po stenah hiš. Krasen pogled proti jugu. Spodaj skrite globeli, nad njimi severna gozdna pobočja hribov, na desni zaokrožena zelena Lisca, na

Slika 5. Jurkloster, graščina s cerkvijo

Foto dr. R. Ravnik

Slika 6. Zemljepisna lega Celja

Foto prof. V. Stante

levi skalnato raskavo Veliko Kozje, ki mu letošnje aprilsko solnce še ni prav raztopilo snežene odeje. Iz Sv. Lenarta vodi pot k dolini med mračne gozdove. Malo je hiš v Mišidolu ob potoku. Dolina se združuje sotesko ob Gračnici, ki je še samotnejša in mračnejša. Grobna tišina. Končno se pojavi gruča hiš. Veliko Valterjevo lesno podjetje, nasproti gostilna pri Gradtu, nekaj delavskih hiš, par minut dalje trirazredna šola in star grad s cerkvijo, to je Jurklošter (glej sliko 5!). Latinski napis nad grajskimi vrati nas pouči o njegovi zgodovini. Tu je l. 1208. ustanovil avstrijsko-štajerski vojvoda Babenberžan Leopold kartuzijanski samostan v čast sv. Mavriciju. Poleg žičkega je bil tu edini tak samostan na Slovenskem Štajerskem. V okolici je posedoval mnogo zemlje, zlasti gozdov, ki jih je pa le malo trebil, ker so se menihi udinjali predvsem kontemplativnemu življenju. Zlasti Celjski grofje so bili samostanu opetovano naklonjeni. Toda propadanje npravnstvenega življenja proti koncu srednjega veka je bilo čuti tudi tu. V času protireformacije so se kartuzijanci tu sploh izselili, samostan so zasedli jezuiti, ki so tu ostali do razpusta njihovega reda za vlade Marije Terezije (l. 1774). Današnji grad je bil zgrajen šele malo potem. Ostala pa je cerkev z malim zvonikom, ki je bila zgrajena v prehodnem romansko-gotskem slogu. V njej baje počiva Veronika Deseniška.

Sploh se Štajerska ponaša z mnogimi starinskimi cerkvami. Med najstarejše podružnične cerkve spada cerkevica sv. Primoža pri št. Juriju ob j. ž. (zgrajena v 12. stoletju glej sliko 2!) Slika je bila posneta na veliko soboto. Dekleta so prinesla blagoslovit velikonočno jagnje, meso, potice in poljske pridelke. Po končanem opraviilu hite domov, kajti katera pride prva, ne bo več dolgo samica in ji bo šlo vsako delo hitro izpod rok. Star nazor, ki se je ohranil med narodom tudi še marsikje drugje. Baš v tem okolju se je najbolj ohranila starodavna lončarska obrt. Nekaj je uspeva še na Ptujskem polju, v konjiškem okraju in v Prekmurju. Obrt se drži stalno istih hiš, prehaja od roda do roda, vendar v zadnjih letih občutno hira. Lončene posode izpodrivajo železni izdelki. V okolici sv. Primoža je še pet lončarskih družin. Glino dobe iz Ljubečne pri Vojniku. Zrežejo jo s posebnimi

Slika 7. Celjski grad z južne strani

Foto prof. V. Stante

obročastimi srpi, zmočijo in zgnetejo, da se da lahko oblikovati. Posode delajo prostoročno na posebnih okroglih vrtečih se deskah. Po sušenju na prostem (glej sliko 4!), ki traja 1—3 dni, jih vlagajo v pečnice, kjer jih žgo toliko časa, da postanejo povsem žareče. Na semanje dni razpečavajo izdelke na vozeh največ v šmarskem, rogaškem, kozjanskem in sevniskem okraju. Nekaj blaga pokupijo tudi deželske trgovine. Često gredo lončene posode celo na Hrvatsko, zlasti v Pregrado.

Nekaj razlag življenja brezplačno za poskušnjo bravcem tega lista

Znani zvezdoslovec prof. Roxroy se je spet odločil, da za to banovino priredi poskusno razlago vašega življenja popolnoma brezplačno v nemščini, angleščini ali francoščini.

Slava prof. Roxroy-a je tako daleč razširjena, da pač nima potrebe, da ga mi uvedemo. Njegova sposobnost, razlagati življenje drugih, vseeno, kako daleč stanujejo, meji že na čudotvornost.

Celo zvezdoslovci raznih narodnosti, ugledni možje, iz vsega sveta gledajo nanj kot na svojega mojstra in slede njegovim stopinjam. On vam našteje vaše zmožnosti, vam pove, kako in kje morete doseči uspehe in vam omeni povoljne in nepovoljne dobe v vašem življenju.

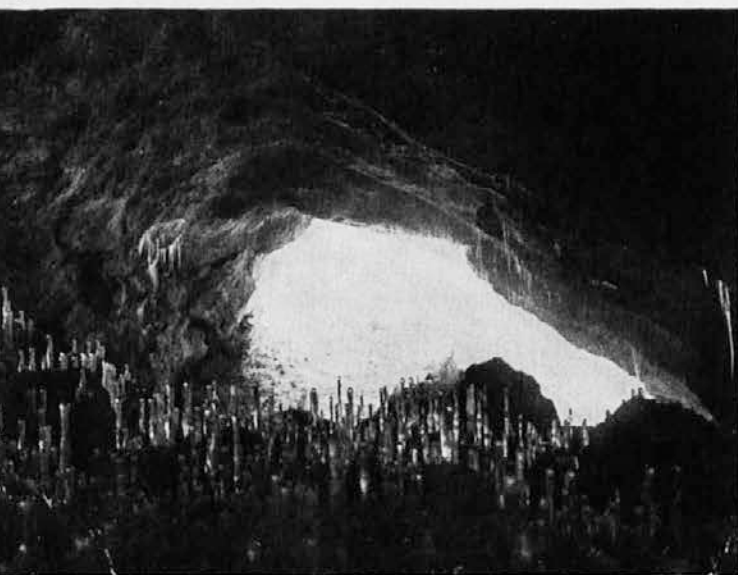
Njegov opis preteklih, sedanjih in bodočih dogodkov vas bo preenetil in vam pomagal.

Gospod Paul Stahmann, izkušen zvezdoslovec, Ober-Niewiadom (Deutschland), pravi:

»Razlage, ki mi jih je dal g. prof. Roxroy, so povsem resnične. To je temeljit, dobro posrečen kos dela. Ker sem sam zvezdoslovec, sem njegova planetska izračunavanja in podatke natanko preiskal in našel, da je njegovo delo v vseh potankostih dovršeno in da je tej znanosti popolnoma kos.«

Če želite porabiti to izredno ponudbo in dobiti poskusno razlago, sporočite ime tega lista, vaše ime in naslov (brezpogojno morate to svojeručno napisati), dan, mesec, leto in kraj vašega rojstva ter priložite 10 dinarjev v bankovcu ali v poštnih znamkah (ne prilagajte pa kovanega denarja), da se pokrijejo stroški za to objavo, poštino itd., nakar vam bomo takoj poslali vašo poskusno razlago. Naslovite svoje pismo na prof. Roxroy, Dept. 8595 D, Emmastraat 42, Den Haag (Holland).

N. B. Prof. Roxroy ne razume naših jezikov in more, žal, odgovarjati le v nemščini (ali francoščini ali angleščini, kakor kdo želi). Poština za pisma v Holandijo znaša 3 Din.

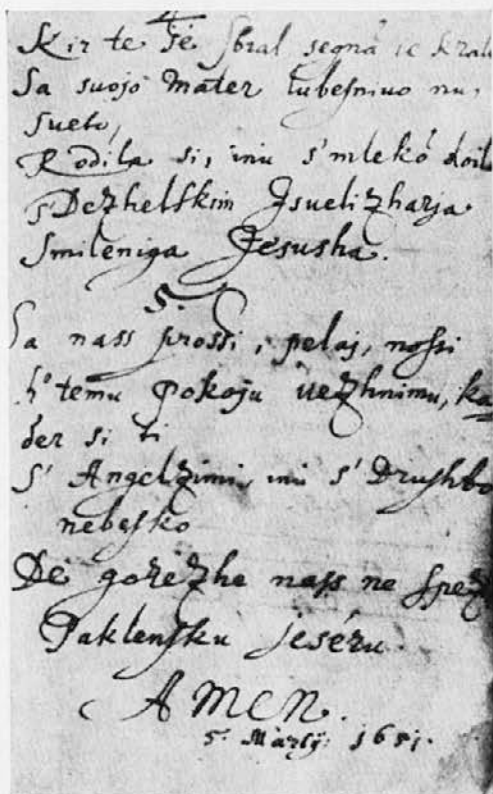

Slika 8. Potočka zijalka, pogled iz notranjščine proti izhodu

Foto prof. V. Stante

Študijska knjižnica v Mariboru

Janko Glaser

Študijska knjižnica v Mariboru.
284. stran kalobskega rokopisa

Med najpomembnejše kulturne pridobitve po vojnega Maribora spada Študijska knjižnica. Temelji ji je položilo Zgodovinsko društvo v Mariboru, ki je že ob svoji ustanovitvi (l. 1905) sprejelo v svoj delokrog tudi osnivanje društvene knjižnice. Ko je po prevratu od Narodne vlade v Ljubljani dobilo pravico do dolžnostnih izvodov iz vse takratne Slovenije in je do tedanjih društveni okvir za njegovo knjižnico postajal pretesen, se je začela akcija, da se s priključitvijo raznih drugih knjižnih zbirk osnuje v Mariboru javna študijska knjižnica. Da se je ta načrt uresničil, gre predvsem zaslugi takratnemu knjižničarju, sedanjemu

Študijska knjižnica v Mariboru. 2. dvorana, na desno knjige dr. P. Turnerja

predsedniku Zgodovinskega društva dr. Franu Kovačiču in prvemu slovenskemu mariborskemu županu Viktorju Grčarju. Morda bi brez te rešitve Maribor študijske knjižnice še danes ne imel, kajti dotakratno prizadevanje, da bi knjižnica postala ali pokrajinska ali državna, je ostalo docela brez odziva. Celo pravica do dolžnostnih izvodov, edina ugodnost, ki jo je knjižnica imela od države, je pozneje (s tiskovnim zakonom l. 1925.) bila ukinjena.

Jeseni 1921 se je preselila knjižnica v dodeljene ji prostore v 1. nadstropju bivšega kazinskega poslopja, kjer je po dolgem romanju — tekom dveh let se je morala trikrat seliti! — končno našla primerno zavetje. Pridružile so se ji razne druge zbirke, predvsem del magistratne knjižnice in knjižnica Muzejskega društva. Razmerje med lastniki

posameznih sestavin knjižnice in mestno občino se je uredilo s posebnim statutom, skrb za knjižnico se je poverila sedemčlanskemu kuratoriju, v katerem ima štiri zastopnike mestna občina, dva Zgodovinsko društvo in enega Muzejsko društvo. Za kurjavo in razsvetljavo skrbi občina, ravno tako za osobe, opremo, nabavo in vezavo knjig.

Knjižnica, ki od l. 1925. redno posluje, razpolaga s štirimi lepimi in svetlimi dvoranami, za katere je bila nabavljena nova, prostorom odgovarjajoča, enotna oprema. Šteje približno 30.000 zvezkov, med njimi n. pr. lepo ohranjen izvod Dalmatinove Biblije, Hrenove Evangelije, od novejših redkosti skoraj popolno »Marburger Zeitung« z zanimivo prilogo »Slobodni Slovenci«, v zbirki rokopisov pa med drugim kalobski rokopis iz 17. stoletja ter rokopise raznih štajerskih pisateljev, tako Volkmerja, Modrinjaka, Krempla, Slomška, Meška.

Delo v knjižnici je zadnja leta posvečeno predvsem notranji izgraditvi: izdelavi seznamov, vezavi knjig, zlasti pa temu, da se knjižni inventar, ki radi delne slučajnosti svojega izvora (predvsem darov!) kaže neenotnosti in vrzeli, po možnosti izpopolni in v njegovo slučajnost spravi nekaj sistema. Smer temu delu dajeta glavna dva cilja, ki si jih je knjižnica zastavila: prvič ima kot lokalna knjižnica določenega ozemlja nalogo, da po možnosti zbere vso literaturo, ki je ali na tem ozemlju nastala ali se tega ozemlja tiče; drugič ima namen, da kot študijska knjižnica služi »znanstvenim in občeprósvetnim svrham«. V obeh pravcih se knjižnica smoteno izpopolnjuje, vendar se prednost daje prvemu, ker se je itak že marsikaj nepopravljivo zamudilo. Razen tega je ravno naša severna pokrajina, kar se literarne obravnave tiče, še v mnogih ozirih potrebna dela in delavcev, marsikaj čaka pojasnitve in poglobitve — eden glavnih pogojev za vse to pa bi ravno bila čim popolnejše zbrana literatura.

Mesto in zemljo, ki smo ju osvojili in osvobodili politično, treba, da osvojimo tudi kulturno. Pri tem delu je študijski knjižnici v Mariboru brez dvoma odločena važna vloga in lepa, a obenem odgovorna naloga — z njo vred pa tudi vsem tistim, ki o njeni usodi odločajo.

Študijska knjižnica v Mariboru

Umetnost na severovzhodu Slovenije

Konservator Fr. Stelè

Umetniška posest, ki jo je prinesel Jugoslaviji za doto slovenski severovzhod, pomenja v mnogem oziru neprecenljivo obogatitev jugoslovanske kulturne zakladnice. Za pričujočo številko smo izbrali samo par najpomembnejših spomenikov, ki sicer dobro označujejo milje in višino, na kateri se giblje štajersko gradivo, bodo naj pa na drugi strani vseeno samo medlo opozorilo za tistega, ki umetnost ljubi in jo zna sam poiskati, raztreseno po vsem ozemlju, in romanje k nji združiti z užitkom popotnika sanjajočega svojo pot skozi prijetno, rodovitno in vabljivo naravo.

Slovenski štajer ima predvsem najstarejši spomenik Slovenije v kamenu, vzidanem v prezbitarij župne cerkve v Slivnici pri Mariboru. Je to iz pohorskega marmora — torej gotovo domač in ne importiran izdelek — narejen kamen, pokrit s pletenino iz trotračnega pasu, končujočega se s ptičjo glavo. Kamen spada verjetno pred madjarsko opustošitev južnoštajerske kulture in je važen zato, ker priča o umetniški kulturi, ki je od začetka IX. stoletja dalje skozi nekaj sto let obvladovala ozemlje severne Italije, južnih Alp in enega najlepših sadov rodila v spomenikih starohrvatske umetnosti, zbranih predvsem v muzeju v Kninu.

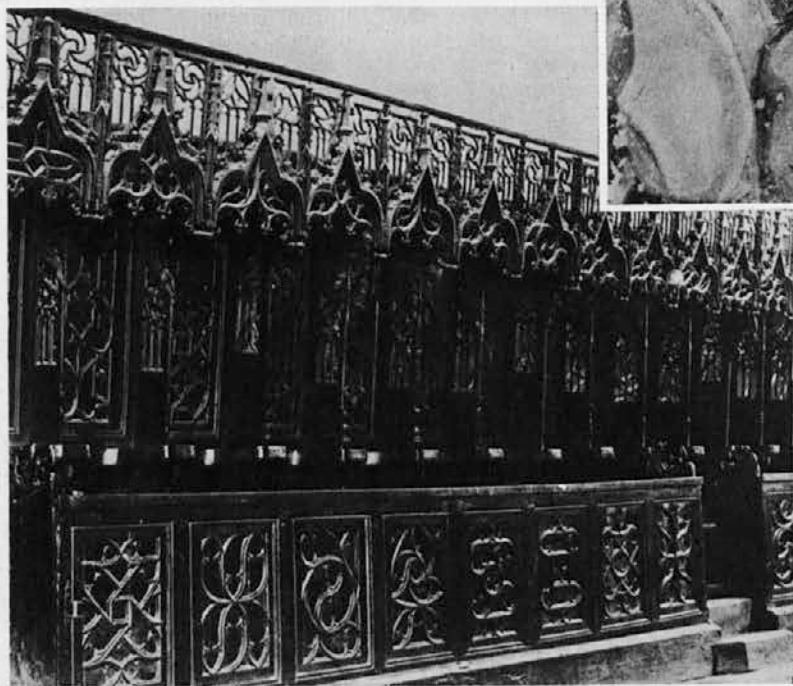
Po odstranitvi madjarske nevarnosti se je od konca desetega stoletja dalje v zvezi z novo cerkveno organizacijo opustošenih krajev začela porajati na slovenskem štajerskem nova umetnost, ki že nosi značilne poteze novega, romanskega sloga. Od tega časa do danes sega neprekinjena veriga zapadnemu umetnostnemu razvoju odgovarjajočih spomenikov do današnjega dne. Od gotske dobe od srede 13. stoletja dalje moremo že tudi opaziti cele skupine in ob njih govoriti o južnoštajerskih posebnostih, lokalnih šolah in v dobi baroka in novejši dobi vsaj v področju cerkvene umetnosti tudi o strnjeni umetnostni kulturi. Najvažnejši spomenik romanske arhitekture je trobrodna ladja župne cerkve v Ptuj. Za dobo prehoda iz romanske v gotski slog imamo v župni cerkvi v špitaliču poleg kostanjeviške samostanske cerkve naš najlepši in najpopolnejši ohranjeni primer. Zgodnjo gotiko dobro predstavlja minoritska cerkev v Ptuj, zrelo gotiko pa umetniško najpomembnejša gotska stavba Slovenije, župna

Maribor, Grad

Desno: Vitanje. Gotska freska

Spodaj: Župna cerkev v Ptuj. Rezljane gotske klopi iz l. 1446.

cerkev na Ptujski gori iz zač. XV. stoletja, kapela žalostne Matere božje pri župni cerkvi v Celju in dominikanski križni hodnik v Ptuj. Lokalno označeno skupino predstavljajo v 16. stoletju večinoma iz starejših prezidane poznogotske cerkve v Slovenskih goricah. Poseben študij zaslužijo cerkvene stavbe celjskih grofov. Izredna spomenika sta iz naslednje dobe cerkev sv. Treh kraljev v Slov. goricah in sv. Rozalije pri št. Jurju ob južni železnici, ki sta še gotsko označeni a že popolnoma renesansko občuteni.

Tudi slikarstvo gotske dobe prihaja izpod beleža in ometa po vojni polagoma na dan. Najstarejši je doslej odlomek draperije za stranskim oltarjem v župni cerkvi minoritov v Ptuj iz 2. polovice 13. stoletja. Iz 1. polovice 14. stoletja je starejša plast v Vitanju, iz srede pa freske v križnem hodniku dominikanskega samostana v Ptuj; iz srede 15. stoletja je novejša plast v Vitanju in pasijon Andreja iz Ostroga v špitalski

Notranjščina cerkve na Ptujski gori

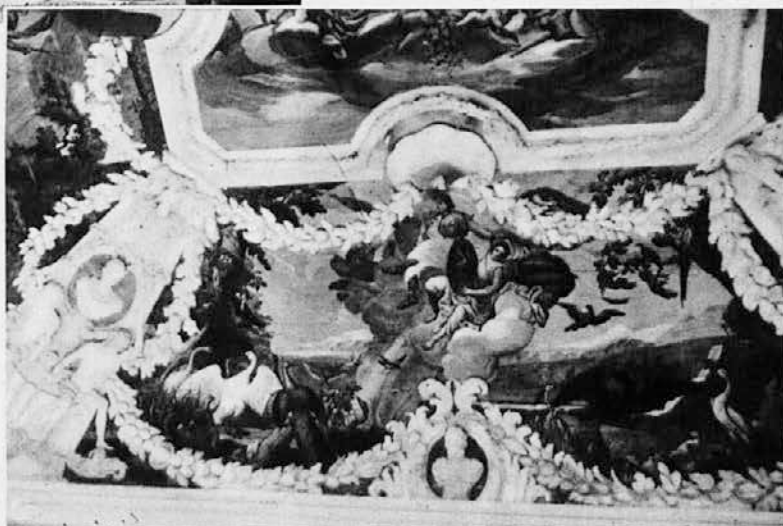
cerkvi v Slovenjgradcu, iz 2. pol. freske v Vuze-
nici, iz konca 15. stoletja pa dekorativno izredno
učinkoviti prezbitenij na Čelovniku pri Zidanem
mostu. V freskah cerkve Marija Gradec pri
Laškem imamo v Sloveniji najstarejše freske, kjer
je renesanski princip že popolnoma zmagal nad
gotškim. Župna cerkev v Ptujju ima v jedru got-
skega krilnega oltarja, ki je mogoče izdelek salc-
burškega slikarja K. Laiba sredi 15. stoletja, naj-
pomembnejši spomenik slikarstva te dobe pri nas.
Važna je tudi slika Oljske gore iz Wohlgemutove
delavnice pri sv. Miklavžu nad Čadramom. Drugi
krilni oltar v cerkvi sv. Treh kraljev v Slov. go-
ricah iz 2. polovice 16. stoletja je pa že popolnoma
renesanski. Posebno, tudi estetsko zelo učinkovito
skupino tvorijo izrazito renesanski reliefni na-
grobnji spomeniki, vzdani v razne južno štajerske
cerkve, posebno v župni cerkvi v Ptujju.

Gotsko kiparstvo je najboljšje zastopano v kipih
in reliefih na Ptujski gori z ikonografski vele-
pomembnim kipom Marije zaščitnice rodbine celj-

skih grofov s plaščem na čelu, gotško
rezbarstvo pa v lesenem kipu sv. Jurija
in z bogato rezljanimi klopmi iz l. 1446.
v župni cerkvi v Ptujju.

Najvažnejši spomenik zgodnjega
baroka iz zač. 17. stoletja pri nas je
veliki, estetsko zelo pomembni slikani
strop v stari grofiji v Celju. Iz druge
polovice 17. in iz 18. stoletja se je
razen pomembnih cerkvenih stavb
ohranilo na tem ozemlju lepo število
po freskah, štukaturah in opre-
mah umetniško pomembnih gradov, ki so
ena največjih umetniških privlačnosti
južne Štajerske. Opozarjam na Bre-
žice, Statenberg, Slov. Bistrico, Ma-
ribor, Hrastovec, Borel, Ptuj, Negovo
in še do pred kratkim najenotnejše
učinkujoče Novo Celje. V cerkvenem
stavbarstvu naj omenim samo biser
štukature in freskirane opreme no-
tranjščine cerkve sv. Roka pri Šmar-
ji, cerkve na Slomšekovi Ponikvi z
najbogatejšo prižnico Slovenije, čudo-
vito enotno, s freskami Fr. Jelovška
okrašeno romarsko cerkev na Sladki
gori, štukirano notranjščino v Rušah,
na zadnjo večerjo na velikem oltarju
cerkve na Gori Oljki, na arhitekturo
in oltarje cerkve Marije Device v
Puščavi, na leseno opremo (prižnice,
spovednice) Ptujске gore, župne cerk-
ve v Ptujju, Sladke gore, zakristije mi-
noritov v Ptujju itd. Svojevrsna stav-
ba je župna cerkev v Gornjem gradu
s Kremser-Schmidtovimi slikami. Ba-
ročno slikarstvo zastopajo: slovenj-
gradčana, oče in sin, Straussa, pokra-
jinsko važni Weissenkircher, Flurer,
Rannacher, Laubmann in drugi. Mno-
go je tudi fresk po cerkvah in gra-
dovih; večinoma so anonimne (izj.
Vogl v Laškem, Gebler v Mariboru),
vendar je vsaj v vzhodnem delu ne-
sporen upliv bližnje hrvaške pavlinske
slikarske šole.

S koncem 18. stoletja opazimo tudi
na štajerskem občuten padec umetni-
ške kvalitete. Dežela, ki je bila že po-
prej v svojem umetniškem nivoju od-
visna od Gradca, postane v drugi polo-
vici 19. stoletja absolutna provinca, ki
jo obvladuje Gradec (arhit. Pascher,
kiparji Sirach, Neuböck, Gschiel itd.)
Umetniško najpomembnejša nova stav-
ba je Jordanova frančiškanska cerkev
v Mariboru. Ko je po razpadu Avstrije
Gradec avtomatično prenehal vršiti to
vlogo, se je kot njegov naravni nasled-

Štukaturni slikarski dekor v Statenbergu

Duhovni razvoj Maribora

Radivoj Rehar

Radivoj Rehar

Ako hočemo dojeti duhovni obraz slovenskega Maribora, moramo seči daleč nazaj in zbrati vse one elemente iz katerih ga je izoblikoval zgodovinski razvoj. V daljni preteklosti se nam nudi sicer ista duhovna podoba kakor v drugih naših mestih, kesnejši razvoj pa je ubiral precej samosvoja pota. Nemški fevdalci, ki so krog svojih gradov ustanavljali naša mesta, se za usodo slovenskega ljudstva niso brigali, zato jim je bilo tudi vse eno, kdo in kaj so njihovi podložniki. Kot Nemci so bili sicer bližji svojim sonarodnjakom, zavestne germanizacije pa niso niti poznali

niti vršili. Prav zaradi tega je verjetno, da je bil Maribor že kmalu po svojem postanku v srednjem veku dvojezičen, da si je stal daleč sredi kompaktnega slovenskega ozemlja. Prvotni mariborski Nemci pa nikakor niso mogli biti avtohtoni, ampak le kolonisti. Ker pa narodne zavesti še ni bilo, so bila izključena vsaka, kakršnakoli narodna nasprotstva med domačim slovenskim in priseljenim nemškim elementom. Če so se z dežele se priseljujoči Slovenci kljub temu ponemčevali, je bil to spričo nemškega uradnega jezika gosposke le naraven pojav. Tako je dobil Maribor že zgodaj značaj narodno in jezikovno mešanega mesta in iz tega vzdušja se je tekom stoletji izoblikoval poseben tip slogaškega, sicer pa z avstrijstvom prežetega malega meščanstva, ki je ohranilo svojo verno podobo vse do početka devetnajstega stoletja.

Med tem, ko se je v Ljubljani pričela prava diferenciacija že kmalu po letu 1800, pospešena posebno po Napoleonovi Iliriji in nastajajočem slovanskem romantizmu, je Maribor ostal brezbarven še daleč v prvo in v začetek druge polovice stoletja. V neskaljenem sosedstvu so živeli Nemci in Slovenci; govorila sta se oba jezika. Šele pojav liberalizma je osvestil Nemce in ponemčence, da so se pričeli zavedati svojega umišljenega poslanstva: biti napadalna predstraža nemštva. V istem času pa se je preko Ljubljane pojavila tudi že romantično pojmovana slovenska narodna zavest. Med tem pa, ko so se realnejši Nemci naslonili na državno avtoriteto in svojo dejansko oblast v mestu, so se Slovenci sklicevali le na naravne in človečanske pravice. Nasproti sta si stala dva idejno in taktično različna tabora in borba, ki se je pričela, je že kmalu pokazala, kdo je močnejši. Radikalizem je naraščal na obeh straneh, dokler ni po Slomškovi smrti dozorel v popolno ločitev duhov. Na eni strani je bil nemški in ponemčeni, na drugi slovenski Maribor. Ustanovila se je Čitalnica, izdali so se prvi časniki (Slovenski Gospodar, Slovenski Narod itd.) in vse je kazalo, da bo Maribor kljub vsemu postal za Slovence važno in pomembno narodno, politično in kulturno torišče. Toda v najusodnejših trenutkih se je slovenska fronta omajala. Manjkala ji je gospodarska in stvarna sila, relna zamisel dela, strankarska sloga in zadostna podpora Ljubljane, ki je bila tedaj še vse preveč zaposlena s svojimi lastnimi problemi. Od tedaj pa vse proti koncu devetnajstega stoletja, posebno pa še v dvajsetem do vojne in premirja, je slovenski Maribor stalno in naglo nazadoval. Slovenski element je postal manjšina, boreča se v obupu za najprimitivnejše pravice. Bila je v stalni defenzivi in ta ji je vtisnila svoj duhovni pečat: resignacijo. Razumljivo je tedaj, da slovenski Maribor ni imel poleta in samozavesti, ki jo dajeta le sigurnost in moč in da ni mogel postati aktivni sotvorec slovenskega duhovnega in kulturnega življenja. Bil je negativen faktor. Zato je bil tudi duhovni tip mariborskega

Župna cerkev v Ptuj. Gotski krilni oltar (morda delo Konrada Laibla)

nik Maribor takoj zavedel, da ga je dolžan nadomestiti ter si že celo desetletje prizadeva, da ob znatnih znanstvenih uspehih svojega zgodovinskega društva postane tudi umetniško središče slovenskega Štajerja.

Končno opozarjamo ljubitelja umetnosti in kulturnih spomenikov na bogate zbirke mariborskega mestnega muzeja, muzeja v Celju in posebno na muzej v Ptuj, ki je pravcati muzej v muzeju radi lepega gotskega križnega hodnika in baročnega refektorija, v katerih je nameščen. Mesto Ptuj je obenem tudi po svojih cerkvah in njih opreči, po svojem gradu z njegovimi bogatimi zbirkami in po svoji monumentalni zunanjsčini pravi biser umetniške Slovenije in vse lučoslavije. Kdor bo obiskal Ptuj, naj si ga ne pozabi ogledati!

Desno:
Ponikva,
prižnica

slovenskega narodnjaka dokaj različen od kranjskega, posebno pa še primorskega.

Novo samozavest in nado je vtila v razredčene vrste šele majska deklaracija in predvidevna zrušitev Avstrije. Proti koncu l. 1917., posebno pa še 1918., so se pričeli snovati komplici, ki so našli svojo osrednjo organizacijo v Narodnem svetu in kasnejši Narodni straži; in nekaj odločnih mož, z generalom Maistrom, dr. Vrstovškom, dr. Rosino in drugimi na čelu, je ob prevratu storilo dejanje, ki ga nihče ni pričakoval. Rešili so nam Maribor. Toda število zares zavednih Slovencev je bilo majhno in ni moglo mestu kot celoti dati svojega duhovnega izraza; dajalo mu je le uradni pečat. Sila meščanstva je bila v zbeganem, a strastno sovražnem nemštvu in ponemčenstvu ter v veliki množici ljudi, ki so bili sicer po rodu Slovenci, po duhovnem bistvu pa brezoblična masa, prežeta mnogo bolj z nemško ko slovensko miselnostjo. Tak je bil prevratni duhovni obraz Maribora do prihoda novih naseljenecv. Ker so nemški uradniki ter najstrastnejši Nemci in ponemčenci mesto zapustili, jih je bilo treba zamenjati s Slovenci. Prihajali so iz vseh krajev Primorske, Koroške, Kranjske, Štajerske in od drugod. Prinašali so v Maribor nešteto duhovnih tipov in ustvarili s prvotnimi domačini konglomerat, tako heterogen, kakor ga ne najdemo v nobenem drugem jugoslovanskem mestu. V trenju, ki je sledilo, se je porodil radikalni nacionalizem na eni, kozmopolitizem pa na drugi strani. Ta je nastal iz avtohtone tradicije prejšnjega stanja in je bil vsaj v nekaterih ozirih blizek nemčurstvu, ki je v širokih predmestnih masah skoraj v celoti ohranilo svoje pozicije. Nasprotno pa je bil radikalni nacionalizem precej po-barvan z etatizmom in, žal, ni mnogo doprinesel do preobrazitve v smislu svojstvene slovenske duhovnosti. Ta delitev se je vsaj v splošnem ohranila še do danes.

Slovensko narodno zavest reprezentira skoraj samo srednji stan in na njegovih ramenih je vsa težina dela in žrtev. Stara, močno fundirana plutokracija je v nemškem taboru, ki je prav zaradi tega, daš številčno majhen, silno močan. V njem so združene vse stopnje, od iskrene lojalnosti do ekstremnega iredentizma. Duhovno je docela ločen in nikjer ne sodeluje s slovenskim centrom, nasprotno, njegovo delo celo bojkotira; posebno praga gledališča dosledno ne prestopi. Številčno največjo skupino tvori proletarijat, ki je še vedno pretežno pasiven in okostenel v svoji stari miselnosti, ki je vsaj podzavestno istovetna z nemčurstvom. Njegovo preobrazitev zavira na eni strani upliv nemškega kapitala, na drugi internacionalizem.

Tako je Maribor danes raztrojen, brez enotnega duhovnega obraza in konglomerat najheterogenejših sestavin. Prav zato tudi ne moremo govoriti o slovenski meščanski mentaliteti in sploh ne o meščanski zavesti. Primorec je ostal Primorec, Korošec Korošec, Kranjec Kranjec itd. Vsemu manjka enotno notranje slovensko bistvo, ki je n. pr. osnovna sestavina ljubljanskega meščanstva. Po vsem tem in po pomanjkanju tradicije je docela razumljivo, da slovenski Maribor še ne more biti tak aktiven sotravec naše kulture, kakor bi jo po svoji legi in številčni moči mogel in moral biti. Največ tvornosti je še v gledališču in v glasbi, toda gledališče, žal, še nima trdne linije in jasnega smotra, h kateremu bi stremelo. Tudi v njegovem delu se zrcali mariborska slovenska brezobličnost, razdvojenost in negotovost. Mnogo bolj tipičen primer tega pa je Ljudska univerza, vodena na bazi kozmopolitizma in neke nebulozne univerzalnosti, ki je sloven-

skemu Mariboru bolj škodljiva kakor koristna. Likovna umetnost je netvorna. Knjige, ki v Mariboru izidejo, so le slučajnostne izdaje. Znanost je osredotočena le v Zgodovinskem in Muzejskem društvu.

Prognose se težko postavljajo, a analogija iz zgodovine drugih mest nam daje zanje vsaj neko podlago. Zato bi mogli reči, da bo novi izkristalizirani slovenski duhovni obraz Maribora nastajal zelo počasi, gotovo pa do nastopa tiste generacije, ki bo že prežeta z mariborsko meščansko zavestjo. Naša naloga je, da ji utiramo pot!

O sodobnem Mariboru

Makso Šnuderl

Opisal bi naj svoje poglede na sodobni Maribor, pa bi se najrajši kar proč obrnil in ga le za njegove prijazne roke prijel, da bi mu otipal žilo, kako še kaj utriplje. Zakaj tako polne prelepe in prežalostne romantike so zgodbe vse in vsake njegove zgodovine, da postane človek ob nji tegoben, ko čuje težko so-penje dobe — parnega stroja, ki z lopatami bije in vleče čas Maribora naprej... V ono zgodovino Slomškove in sledeče do-be, ko se je Maribor poro-dil, čeprav je že bil; Maistrove, ko se je osvobodil; povojne, ko so se ob malem preseljevanju narodnosti kakor rakete vžigale gospodarske, socialne, kulturne ustanove, urnebesno navdušenje ob Nučičevem gledališču, zaporedni koncerti, razstave, klubi, univerze itd. Pa so tudi ko bengalični ogenj šle, vse počasi in še so na poti proč... Zato se imenuje razgovor o Mariboru prav: diagnoza.

Makso Šnuderl

Nemcem pravimo, da so lojalni, store pač le to, kar je neizogibno potrebno, kar pa spoštovati naš jezik, gledališče in kulturo sploh seveda ni. Vkljub slovenskim šolam deca od 10. do 18. leta še vedno med seboj govori nemški. — Tuj kapital podpiramo, ki socialno skrbi le za svoje. — Mi obubožavamo. — Ljudska univerza baje mora gojiti tudi nemški program. — Gledališče ustvarja umetniško le drobce.

Kopljejo le neki. Glasbena Matica s svojo šolo, Zgodovinsko društvo s svojim časopisom, knjižnice. Tudi literature se včasih kaj napravi, to je pač bolj le takó...

Ampak: mesto je lepo in Drava in Pohorje in vino je izvrstno in gorice! Sploh druga veja slovenskega drevesa, saj vidite, kako zeleni!

Makso Šnuderl je izdal pred kratkim knjigo »Človek iz samote« (Tiskovna založba), na katero še posebno opozarjamo ob tej priliki. — Ur.

Ne morete nadomestiti

NIVEA-CREME
in NIVEA-OLJA
kajti samo ti proiz-
vodi vsebujejo
Eucerit, ki kožo
neguje in čuva

*Pomlad zahteva v parstvo kože, ki je vsled toplega zim-
skega oblačila pomehkužena, skrbno nego z*

NIVEA-CREME

NIVEA-ULJE

(olje za kožo in masažo)

Oboje vsebuje — edinstveno svoje vrste — blagodejni Eucerit. Oboje prodira radi tega globoko v kožno tkivo ter je čuva.

Nivea-Creme: Din 5— do 22—. Nivea-olje: Din 25— in 35—

Proizvaja:

Jugosl. P. Beiersdorf & Co. d. s. o. j., Maribor, Gregorčičeva ulica 24

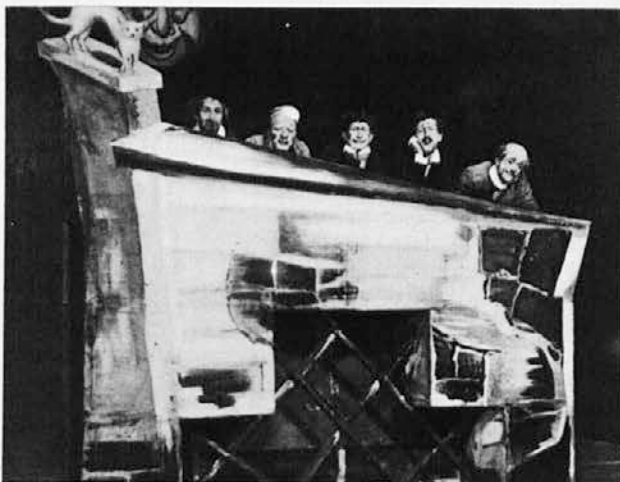
Levo: Dr. Radovan Brenčič, upravnik mariborskega Nar. gledališča

Desno: Shakespeare: *Sen kresne noči*. 1. dejanje, 2. slika
Od leve na desno: gg. Gorinšek, P. Kovič, J. Kovič, Vl. Skrbinšek in Tovornik

V sredini: Opereta *»Čar-daška kneginja«*. Režija: Trbuhovič. III. dejanje. G. Trbuhovič in gđ. Udovičeva

Mariborsko gledališče

Danilo Gorinšek

Narodno gledališče v Mariboru, ki je ob začetku lanske sezone proslavilo desetletnico svojega obstoja, vrši ob naši severni meji v umetniškem, kakor tudi v narodnem oziru veljavno nalogo. Dasi izmed vseh bivših oblastnih gledališč najslabše subvencionirano, vrši to svojo nalogo krepko in dostojno. V vseh nevarnostih ni klonilo in je danes resna umetniška institucija, kar je v prvi vrsti zasluga upravnika dr. Radovana Brenčiča, pravega, idealnega teaterskega človeka, v katerem se družita trezno, hladno, za današnjega gledališkega upravnika prepotrebno »številkarstvo« s širokim in umetniškim obzorjem v enovito celoto.

Mariborsko gledališče goji predvsem dramo, ki stremi v sodobni pravec in stoji na zelo lepem umetniškem nivoju. Poleg tega ima gledališče ob vseh svojih skromnih sredstvih, — edino izmed bivših oblastnih gledališč! — stalno opereto ter daje od časa do časa s pomočjo bivših opernih članov ali gostov — opere. Iz svetovnega resno-literarnega repertoarja je bilo mnogo stvari v Mariboru vpriporjenih z najlepšimi uspehi. Naj omenim samo Shakespearja z deli *»Sen kresne noči«*, *»Beniški trgovci«*, *»Kar hočete«*, *»Othello«*, *»Romeo in Julija«*, nadalje Dostojevskega *»Razkolnikov«*, Tolstega z *»Vstajenjem«* in *»Sadovi prosvete«*, Klabunda s *»Krogom s kredo«*, Wedekinda z *»Duhom zemlje«* itd. Vrh tega so bile uprizorjene skoraj vse značilne in uspele domače stvari. Vestni kronist sloven-

Straussova opereta *»Netopir«*, II. dejanje. Režija: Vl. Skrbinšek

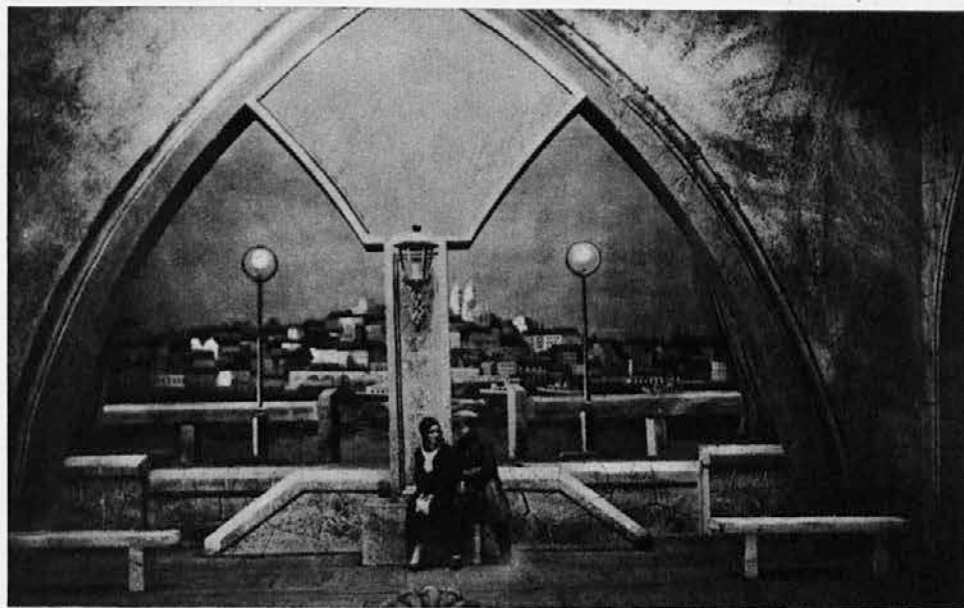

Opera »Wormski orožar«, II. dejanje. Režija: Vladimir Skrbinšek

Lojze Herzog, dirigent

vel Rasberger, Vlado Skrbinšek, Hinko Tomašič, Fran Tovornik in Djuka Trbuhovič. Režiserji: Jože Kovič, Pavel Rasberger, Vladimir Skrbinšek, Hinko Tomašič in Djuka Trbuhovič (v opereti). Glasbeni vodja je L. Herzog. Gledališki slikar G. Ussar.

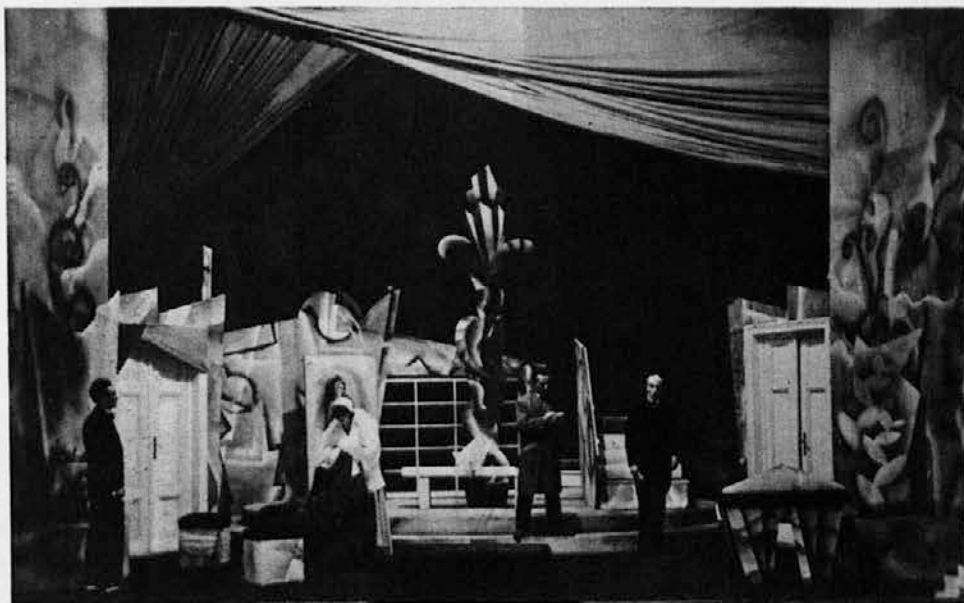
Wedekind »Duh zemlje«, II. dejanje. Režija Jože Kovič. Od leve na desno: Tomašič, Starčeva, Tovornik, Skrbinšek

skega dramskega slovstva bo moral zabeležiti, da je veliko število domačih dramskih del doživelo svoj krst prav na mariborskem odru, kar ni najzadnja zasluga tega gledališča. Zlasti plodovita dramatika Remec in Cerkenik sta prodrli iz Maribora. Potem pa so »krstili« v Mariboru Laha, Majcena, Bevka, Golarja, Gasparija, Šnuderla, Kraigherja, Doboviška in druge. Letos so na repertoarju še Rehar (»Učlovečenje«), Grum (»Dogodek v mestu Gogic«) in Milan Skrbinšek (»Labi-rint«).

V sedanjem ansamblu so ge. in gdč. Elza Barbičeva, Štefa Dragutiničeva, Štefka Fratikova, Elvira Kraljeva, Danica Savinova, Ema Starčeva, Pavla Udovičeva, Mileva Zakrajškova in gg. Franjo Blaž, Maks Furijan, Danilo Gorinšek, Edo Grom, Jože Kovič, Pavel Kovič, Pa-

»Ilustracija« je objavila že v prvem letniku v 3. in v 7. številki, prav tako v drugem letniku v 8. številki nekaj slik iz delovanja mariborskega »Narodnega gledališča«, v tej številki pa prinašamo serijo fotografij nekaterih najnovejših opri-zoritev in pa portrete igralcev.

Fotografije je izdelal gledališki fotograf Japelj v Mariboru, Gledališka ulica.

Achard »Žtöljenje je lepo«, II. dejanje. Režija: Jože Kovič. Kraljeva in J. Kovič

Od leve
na desno:

v prvi vrsti:

Ema Starčeva,
Eloira
Kraljeva,
Štefka Dragutinovičeva,
Mileva
Zakrajškova

v drugi vrsti:

Elza
Barbičeva,
Štefka
Tratnikova,
Danica
Savinova,
Paola
Udovičeva

v tretji vrsti:

Paule Kovič,
Jože Kovič,
Vladimir
Skrbinšek,
Pavel
Rasberger

v četrti vrsti:

Danilo
Gorinšek,
Maks Furijan,
Djuka
Trbuhovič,
Hinko
Tomašič

v peti vrsti:

Fran
Tovornik,
Franjo Blaž,
Rado Nakrst

Člani Na-
rodnega
gledališča
v
Mariboru

Prinašamo slike vseh glavnih igralcev, članov »Narodnega gledališča« v Mariboru v sezoni 1930/31, ki nam jih je dala na razpolago uprava »Narodnega gledališča« v Mariboru. Ambicija in iskreno hotenje vseh članov pomagata upravi pri težkem in naporsem delu v obmejnem Mariboru

Foto J. Japelj, Maribor

Iz junaške dobe Maribora

Mariborski dogodki dne 1. novembra 1918

General Rudolf Maister

Mariborski Narodni svet za Štajersko je imel zadnje dni meseca oktobra 1918. neprestano sestanke z zastopniki mariborskih Nemcev, ki so si na vso moč prizadevali, da bi izsilili iz nas čimveč koncesij glede na prehrano, kar se jim je deloma že posrečilo in to brez za nas pomembnejših nasprotnih obveznosti.

• Meni se je zdela ta naša uslužljivost povsem neumestna in sem tekom seje Narodnega sveta v Cirilovi tiskarni dne 29. oktobra ponovno poudarjal, da si moramo najprej zagotoviti Maribor in potem šele lahko dajemo Nemcem koncesije. Dosegel sem sicer, da je predsednik Narodnega sveta dr. Verstovšek dne 30. oktobra zahteval od nemških zastopnikov, naj se uredi za Maribor narodnostno vprašanje, a Nemci so to zahtevo kratko odbili, češ, da se bo o tem razpravljalo po rešitvi za tedaj važnejših in nujnejših gospodarskih in varnostnih zadev.

Vse to me je pripravilo, da sem sklenil glede na iztrganje Maribora iz nemške oblasti ravnati sam po lastni glavi. Zato sem si zagotovil za pričakovano odločitev še enkrat vse znane mi slovenske častnike in sem imel z njimi zadnje sestanke dne 29. oktobra ponoči v kavarni Hummel, sedaj Jadran, 30. oktobra v kavarni Meran, sedaj trgovina za polhištvo Wesiak in 31. oktobra v Narodnem domu.

* * *

1. novembra ob šestih zjutraj nas je pozval vojaški štafetski poveljnik polk. Holik, višje častnike mariborskih polkov in drugih vojaških ustanov, za deseto uro v svojo pisarno. Nekaj pred osmo uro pa je prišel Oskar Kratky, dunajski Nemec, eden mojih takratnih stotnikov, javit mi na dom, da se vrši napovedano zborovanje radi nujnosti takoj in sicer v polkovni pisarni 26. strelskega polka v meljski vojašnici (sedaj vojašnica kralja Aleksandra). Kratky je še pripomnil, da so vsi pozvani častniki že zbrani in da je hotel polkovnik Holik posvetovanje že začeti, da pa je navzoči stotnik Edo Vaupotič to preprečil in zahteval, da obvestijo in počakajo tudi mene. Podoba kaže, da me polkovnik sploh ne bi klical na to časovno in krajevno preloženo sejo, če ne bi bil tega izsilil stotnik Vaupotič.

Polkovnik Holik je že doma sestavil nekaj točk, ki naj bi bile podlaga za zgradbo skupnega načrta, po katerem bi se mogel vzdržati red v Mariboru in v okolici. Začel je torej s temi svojimi točkami, pa že prvi stavki so pričali, da jih je napisal v trdni veri in volji, da pripade Maribor — Nemški Avstriji.

gen. Maister

Sodelavci gen. Maistra
v osvobodilnem boju
1. 1918.

Od leve na desno
v prvi vrsti:

Dr. Karl Verstovšek, preds.
Narodn. sveta za Štajersko
Dr. Franjo Rosina, dolgo-
letni vodja mariborskih Slo-
vencev, podpredsednik NS.
Viktor Kukovec, industrija-
lec, prvi jugosl. župan in
vodja preobratnega gibanja
v Ljutomeru

Duhovni svetnik, župnik E.
Vračko v St. Ilju, boriatelj
proti Schulvereinu in Süd-
marki

V drugi vrsti:

Podpolk. E. Vaupotič, prvi
komandant marib. polka
Podpolk. Fran Coirn, prvi
komandant mesta

Kapetan v rez. J. Malenšek,
komandir prve čete v Ma-
riboru

Kapetan Joško Slobodnik,
ki je ob prevratu prve dni
kot ognjičar-narednik vod-
nik sam vodil ostanke dveh
artiljerijskih polkov v Ma-
riboru

Uvidel sem, da moram za vsako ceno preprečiti to nakano nemških častnikov. Prepoznal sem, da je zdaj usoda Maribora v mojih rokah.

To spoznanje me je tako razvnelo, da je kar bušnilo iz mene: »Ich erkenne diese Punkte nicht an! Marburg erkläre ich für jugoslawischen Besitz und übernehme im Namen meiner Regierung das Militärkommando über die Stadt und die ganze Südsteiermark.« (Ne priznavam teh točk! Maribor proglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v ime svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vsem Spodnjim Štajerskim.) — To sem izjavil na lastno pest in na lastno odgovornost.

Udarec je zadel nepričakovano in globoko vse navzoče. Z neodločnih obrazov častnikov sem razbral, da jih je popolnoma strl moj nastop. Zato sem — še preden je mogel kdo izpregovoriti — drugič vsekali: »Wer sich im Bereiche meines Kommandos meinen Befehlen widersetzt, — kommt vor mein Kriegsgericht!« — (Kdor bi se v področju moje oblasti upiral mojim poveljem, pride pred moje vojno sodišče.)

S to grožnjo sem popolnoma zmagal.

Polkovnik Holik je precej poudaril, da se je tako že odrekel svoji nadaljni službi. Brigadir Schinnerer

Oklopni avtomobil, ki je bil v rabi tudi v koroški ofenzivi maja 1919. × Sedanji kapetan V. Hren, ki je bil ob prevratu dlje časa poveljnik avtomobilskega oddelka v Mariboru

Proslava osvobojenja v Mariboru 15. decembra 1918. Vojaštvo, šole in civilno prebivalstvo defilira po maši pred generalom Majstrom

je izjavil, da se kot ranjenec ne bo vtikal v nove razmere in je obenem prosil osebnega varstva. Naslednji po činu najstarejši polkovnik, Kobilanski, pa je obljubil: »Ich für meine Person füge mich den Anordnungen des Kommandanten Maister und seiner Regierung.« (Jaz zase se podrejujem ukrepom poveljnika Maistra in njegove vlade.) Od ostalih častnikov izjav niti zahteval nisem.

Priklical sem na telefon dr. Verstovška in mu kratko orisal svoje izvršeno dejanje. Bil je iznenaden in besede so mu kar kipele od veselja. Poslali smo voz podpolkovnika Götza ponj, da sem ga kot predsednika Narodnega sveta predstavil nemškim častnikom.

So. maša na Glavnem trgu v Mariboru

nostih, in ko so Nemci uvideli, da so v manjšini proti nam, so začeli pospravljati svoje reči in se razhajati, to pa zlasti zato, ker je v tem času negotovosti v skrbi za svoje vse drvelo domov. Na sramoto so se tekom dopoldneva izmuznile iz vojašnice z nemškimi vojaki tudi cele redi slovenskih, dasi so ti v prvem navdušenju obljubili, da ostanejo in dasi so dobro vedeli, v kako za nas skrajno nevarnem položaju se je nahajal Maribor s svojo neznamo slovensko posadko.

Ustroj in upravo strelskega polka šte. 26 sem poveril stotniku Vaupotiču, ki je s tem postal njegov prvi jugoslovanski poveljnik.

Jaz sem se nato odpravil v Narodni dom, Vaupotič pa se je s silo polastil ključev v vojašnici in takoj pozaklenil pisarne skladišča, orožarno, sploh vse prostore, od koder bi se dalo kaj odnesti. Pomagali so mu pri tem delu med drugimi nadporočnika Jože Malenšek in Franjo

General Majster govori ...

Jezdeci-zastavonoše oznanjajo svobodo ...

Luknar, podčastniki Ignac Zalokar, Železnik, Bibič. Seveda to ni šlo tako gladko, zakaj večina nemških častnikov in podčastnikov se je do skrajnosti trdovratno upirala. Radi odločnega pritiska naših pa je bil Vaupotič okrog 11. ure

v trdni posesti meljske vojašnice. Ostalo mu je v nji slovenskih 7 častnikov in 87 podčastnikov in pešcev. Iz tega drobca je sestavil 1. jugoslovansko stotnijo in imenoval za njenega poveljnika nadporočnika Jožeta Malenška. Ta mala četa je bila matica za poznejši mariborski pešpolk, ki se je po naredbi štaba Vrhovne komande op. šte. 37801/19 dne 15. julija 1919, izpremenil v sedanji 45. pešadijski puk.

V Narodnem domu sem našel v posojilniških prostorih del Narodnega sveta, kolikor mi je v spominu: predsednika dr. Verstovška, podpredsednika dr. Rosino, tajnika profesorja Voglarja, odbornika dr. Kodermana. Razen teh poštnega uradnika Klemenčiča in jurista Dobravca.

Pred odhodom na okrajno glavarstvo, kamor sem naročil polkovne poveljnike, sem hotel razen drugih navodil razglasiti posebno to, da ostane slovensko vojaštvo v svojih vojašnicah. Zato sem prosil tajnika Voglarja, naj razpošlje k polkom ljudi, ki bi privedli vsaj po enega slovenskega častnika ali podčastnika v Narodni dom. Profesor Voglar je izdal zadevna naročila dijakom, ki jih je bilo precej na dvorišču. Izbrani so oddirjali vsi ponosni kot prvi jugoslovanski mariborski kurirji, kakor sem jih pozdravil jaz.

Moje zmage nad številnimi nemškimi višjimi častniki smo bili seveda vsi zelo veseli. Brez vsega dvoma je bilo moje iztrganje mariborske vojaške oblasti iz nemških rok odločilnega pomena ne le za osvobojenje Maribora, temveč

Pogled z železniškega mostu na Dravo in Maribor ponoči

Foto J. Kovačič

tudi za vse poznejše dogodilja v mestu in na zunanjem področju mojega poveljstva. Vendar pa sem dobro čutil, da mi znanje ne bo več mogoče uspevati zgolj z odločnostjo in samozavestnim nastopom. Povrh sem si bil tudi v svesti, da bom za ves nadaljni razvoj in zlasti še za izid zgodovinskega boja za pripadnost Maribora in z njim tesno združene slovenske severne obmejne zemlje svojemu narodu edino le jaz odgovoren. In tudi ne dvomim: če bi bili iz kakršnegakoli vzroka izgubili Maribor in ob sebi umevno tudi težek del z njim spojenega Spodnjega Štajerskega — bi naša javnost gotovo zvalila vso krivdo name.

Za rešitev velike in res težke naloge, ki sem si jo sicer naprtil sam, sem moral torej imeti tako visok vojaški čin, da bi mi zagotovil med civilnim prebivalstvom — tudi z zrahljano disciplino — pa potrebno pokorščino. Za to sem od navzočih članov Narodnega sveta zahteval, da me imenujejo za generala. Po kratkem razgovoru — dr. Verstovšek se je nekaj obotavljal — dr. Rosina pa takoj potrdil brezpogojno potrebo tega imenovanja — so ugodili moji zahtevi.

Dr. Rosina je takoj narekoval imenovalno besedilo juristu Dobravcu, ki je od vesele razburjenosti dvakrat skazil na pisalnem stroju, tretji, pravilni izvod pa so podpisali dr. Verstovšek, dr. Rosina in prof. Voglar. Listina je v moji posesti.

Med tem so se že vrnili »prvi jugoslovanski kurirji«, toda žal, z uspehom samo profesorja Voglarja sin, ki je privedel Slobodnika in dva njegova tovariša-podčastnika.

Kako prav sem sodil in kako važno in nujno je bilo moje imenovanje za generala, so izpričali že naslednji trenutki.

Komaj sem bil namreč izdal navodila Slobodniku, se je pojavil odposlanec graškega vojaškega poveljstva (Militär-Kommando Graz) — brigadir Ullmann s svojim pri-

Dravski most v Mariboru

Foto Pelikan

bočnikom. Ko se je bil predstavil, mi je naznanil, da ga je odposlalo omenjeno poveljstvo v Maribor, »damit ich dem hiesigen Volksrate mit Rat und Militär an die Hand gehe« (da bi pomagal s svetom in z vojaštvom tukajšnjemu Narodnemu svetu). — Seveda nemškemu!

Zavrnil sem vsako njegovo in graško pomoč. On pa je kar nadaljeval, da ima tudi povelje vse potrebno poskrbeti za nastavev enega popolnega pešpolka, ki pride ponoči v Maribor in je s posebnim naglasom poudaril, da vendar ne gre, da bi jaz kot major zapovedoval podpolkovnikom in polkovnikom. Odbil sem tudi to, češ, da Militär-Kommando v Gradcu nima sploh nobene pravice več vtikati se v mariborske vojaške zadeve, ker je postavljeno za Spodnje Štajersko že novo jugoslovansko vojaško poveljstvo, katerega glava sem jaz in bodem opravič v Mariboru in drugo s svojimi vojaki vse sam. Pokazal sem mu tudi imenovalno listino za generala, ki mu jo je raztolmačil njegov slovenščini večji pribočnik. Brigadir je silno osupnil in zaprosil, da bi se smel udeležiti še sestanka polkovnih poveljnikov in pripomnil, da je zanj slučajno izvedel na poti z železniške postaje.

To sem mu brez pomisleka dovolil in ker je bila 11. ura že proč, se kar brž odpravil z njim, njegovim pribočnikom, dr. Verstovškom in dr. Rosino na okrajno glavarstvo. V pisarni dr. Lajnsica (ki je bil ta dan imenovan za poglavarja vsega mariborskega okrožja) so že čakali vsi pozvani poveljniki. Sporočil sem jim svoje imenovanje za generala in odredil, da se vojaštvo nemške narodnosti odpusti, ali pa zbira v Dravski vojašnici, od koder odide po mojih navodilih v Nemško Avstrijo. Vsi so sprejeli ta mojo odredbo brez ugovora razen stotnika 47. pešpolka, ki je zahteval »ves tren in sploh vse imetje tega polka, če že mora res iz Maribora.« Pa tudi ta je popustil, ko sem mu bil zapretil, da ga postavim kot upornika pred naš nagli sod. Za odhod določenemu nemškemu oddelku sem dodelil samo dva dvovprežna voza za prevoz častniške prtljage in živil za en dan.

Brigadir Ullmann se je nato kar hitro poslovil z besedami: »Ich sehe, dass ich hier nichts mehr zu tun hab« in se vrnil s prvim vlakom v Gradec, jaz pa sem odšel v meljsko vojašnico pripravljat za popoldne povelja in navodila.

* * *

Priobčujemo odlomek iz knjige generala Maistra: »Naš Maribor«, ki jo bo g. avtor bržkone kmalu izdal za spomin zgodovinskih dni iz l. 1918. V tistih najbolj usodnih dneh smo imeli na severni meji moža, ki je o pravem času in na odločilnem mestu odločno prevzel oblast v svoje roke in jo obdržal. V dobi revolucije taka odločnost mora roditi uspeh in če ima za nasprotnike tudi najmočnejše socrage. General Maister je prehitel Nemce samo za en dan in osvobodil vse ozemlje, kamor sega radij Maribora. Na Koroško ni segel in zato so zgodovinski dogodki odločili usodo Maribora, dočim usode Koroške v tistem času še niso mogli.

Stolna cerkev v Mariboru

Foto Japelj

Zgodovinsko društvo v Mariboru

Prelat dr. Fr. Kovačič

18. marca 1903 se je sešlo 19 gospodov, večinoma profesorjev raznih mariborskih zavodov, k posvetovanju o ustanovitvi »Zgodovinskega društva«. Posvetovalnemu shodu je predsedoval ravnatelj H. Schreiner, poročevalec je bil prof. Fran Kovačič, zapisnikar pa prof. Karl Verstovšek. Predsednik in poročevalec sta poudarjala važnost tega društva, ki je upravičeno iz kulturnega in rodoljubnega stališča. Prav posebno je še ustanovitev društva priporočal vseuč. prof. dr. Murko. Potreba takega društva se je soglasno priznala in sklenila njega ustanovitev. Glavni smoter društva naj bi bilo proučevanje domače

zgodovine, muzej pa sredstvo, raziskuje naj se Štajerska, v delokrog se je sprejel tudi narodopis. Ustanovni občni zbor se je vršil 23. maja 1903. Na eni odborovih sej je bilo sklenjeno, da se izdaja glasilo »Zgodovinski list« (to ime se je opustilo in sprejel naslov »Časopis za zgodovino in narodopisje«. Urejeval ga je v začetku prof. Kaspret. Danes ga ureja prelat dr. Kovačič, ki je tudi predsednik »Zgodovinskega društva« in njega duša. Danes je »Zgodovinsko društvo« v Mariboru tisto društvo, ki s pomočjo svoje knjižnice ter arhiva in v družbi z »Muzejskim društvom« nudi temelje za znanstveno delo. »Časopis« je stopil v 26. leto z novostjo: novim glasilom za objavljanje zgodovinskega in narodopisnega gradiva »Arhiv za zgod. in narodopisje«. Razen tega namerava društvo v kratkem začeti z izdajo umetniške topografije. V 1. knjigi pride na vrsto celjska dekanija, knjiga Marijana Marolta iz Celja. Omenjamo jo na drugem mestu. To delo namerava društvo izdajati skupno z »Umetnostno-zgodovinskim društvom« v Ljubljani. Društveni dohodki so v glavnem članarina in podpore posameznikov, denarnih zavodov in banske uprave. Živahno, a nesebično delo društva zasluži vso pozornost in denarno podporo javnosti. Predvsem je torej treba omogočiti društvu soliden inafinčni temelj.

*

Svež vonj perila po mladem borovju!

Za izdelovanje novega Schichtovega terpentinovnega mila se uporablja pristno najfinejše terpentinovo olje. To daje perilu

Schichtovo prijeten vonj po mladem borovju.
terpentinovo milo
v praktičnem zaščitnem zavitku

Zavitek nosi razen tega lepe podobice za izrezati, za kratek čas otrok.

LILY DAMITA

»Za svojo dražest se imam zahvaliti preparatu

VELOUTY DE DIXOR, Paris, talismanu mladostne svežosti in lepote moderne žene«

la VELOUTY de DIXOR PARIS

je prvi in edinstveni preparat v svojem delovanju, ki neguje in lepotiči kot krema in puder hkratu v obliki kreme. — Proizvaja se v niansah: blanche, naturel, slonokoščena in oker. Dobiva se v vseh parfumerijah. Vodilni frizerski damski saloni Vam bodo prikazali ta preparat brezplačno

Gratis: Vam pošljemo poskusno tubo Vélouty, ako nam sporočite svoj naslov (znamke ni treba prilagati)

COSMOCHEMIA
ZAGREB, SMIČIKLASOVA UL. 23

Celje nekdanj, sedaj in prihodnjič

FI.

Vse slike: foto Pelikan, Celje

Celjsko mesto ima neko posebnost: planke. Včasih so bile te planke prave, lesene planke — tako vsaj zatrjujejo zgodovinski viri. Potem je prišel mogočni grof Friderik, prav tisti, katerega so nekaj prej na gradu zaplankali zaradi nesrečne Veronike; podrl je lesene planke in postavil zidane. Zunaj po Miklavževem hribu so žvižgali kosi, v Liscah skovikale sove, po Galgenbergu se podile vrane in kavke, za Friderikovim obzidjem so se pa drenjale v lepem pravilnem štirikotu hiše in skoraj ni bilo prostorčka, da bi se kak ptiček iz okolice preselil za obzidje. Mimo teh zidanih plank so šla stoletja in ko planke že davno niso bile več potrebne, so le še kljubovale zobu časa. In tako je ostalo: za plankami so bili meščani, zunaj pa kmetje, pokopališče in vislice.

Celje koncem 18. stoletja. Takrat je gasil sv. Florijan nad oblaki, sedaj gasi požarna bramba brez angelske asistence. Pri prednjih vratih stoji zdaj Plečnikova stavba Ljudske posojilnice

Stara mitnica na cesti, ki pripelje iz Savinjske doline. Sedaj ni treba več plačati maute

Lesenim pa zidanim plankam so sledile upravne. Še potem, ko so pričeli z vseh strani prisiljanji na obzidje hiše in se je naenkrat v prejšnjem veku raztegnilo naselje precej ven, je ostalo pri plankah: tukaj Celje-mesto, tam Celje-okolica. Nekaj časa je bilo to prav lepo in koristno, denar je prihajal v mesto, ven pa je šel prav težko. Seveda so pobirali Celjani mauto. Rajni dr. Dečko je temu napravil konec, ko je speljal cesto v kolobarju okoli mesta. Furmani so na novi cesti posebno glasno nokali z bičem, saj tam zunaj to ni bilo prepovedano; Celjani so se pričeli praskati za ušesi. Tako so se vrčele planke podirati. Podrle se še niso. Da se še niso, je velika škoda. »Mesto« je majhno,

komaj nekaj čez stari štirikot ga je, vse drugo nosi uradni naziv občina Celje-okolica. Celjani bi bili radi pravi meščani, vse tako kot v Ljubljani, pa ni od nikoder denarja. Majhno mesto — majhna davčna moč in veliki davki. To so celjske planke.

Staro mesto je bilo zaplankano in prav malo trave je rastlo za plankami. Imelo pa je nekaj večjih dvorišč. Tako dvorišče je bilo pred grofijo, drugo pred spodnjim gradom celjskih grofov. Sedaj je tudi to zaplankano. V spodnjem gradu so vojaki in ti hočejo imeti mir pred civilni, kadar eksercirajo. V stari grofiji držijo arestante in ti res rabijo nekaj ograje. Danes so drugačni časi in nekdanji dvorci mogočnežev služijo sodobnim namenom. Škoda je pa le, da arhitekture ne pridejo do veljave.

Prešernova ulica v Celju. Na desni je minoritska cerkev, kjer počivajo Celjski grofi. Cerkev je iz 13. stoletja, lepo barokizirana, a konec prejšnjega veka jo je v zunanjščini spet poromanil. V hiši z balkonom na levi stoluje magistrat

Stara grofija. Planke so seveda neizogibne

Stara grofija prav za prav ni tako zelo stara, le dobrih tristo let in nima s celjskimi grofi nič opraviti. Ker pa smo že pri celjskih grofi, še o teh nekaj opazk. Njihov rod je napravil prav žalosten konec. To niso bili ljudje, ki se nenadoma pojavijo, pa jih je že konec, kot toliko drugih mogočnjakov, ampak so rastle po dobro premišljenih načrtih, počasi, v aritmetični postopici. Kar naenkrat pa se je ustavilo: predzadnji je bil nekam lahkomišeln, zadnji je pa umrl brez potomcev. Vitez je udaril po tleh, med splošnim jokom trikrat zaklical: »Danes celjski grofje, pa nikoli več« in vsa slava je bila končana. Vse to so zgodovinarji že tolikokrat povedali, da postaja zadeva dolgočasna. No potem so se Celjani vendar radi spominjali nekdanjih oblastnežev in slednjič jih je okupirala slovenska literatura. Sedaj posebno poudarjajo, da bi bili skoraj ustvarili jugoslovansko državo in literati jim pripisujejo tudi nekaj mecenskih zaslug, češ, zidali in opremljali so cerkve in tako dosti doprinesli k umetnostni zgodovini.

Tega mecensva ne gre precenjevati. Bili so pač cerkveni patroni in če primerjamo njihovo moč in bogastvo z močjo in bogastvom drugih rodbin, niso napravili prav nič več, kot pa je bila njihova sodobna dolžnost. Na kakovost umetnin niso vplivali; če je Friderik poslal denar v Bistvo, ga ni zanimalo, kakšne emporje bodo menihi s tem denarjem postavili; lahko bi zidali tudi kaj drugega. Slovenski Medicejci Celjani niso bili.

Pokopavali so jih v veliko grobnico pod velikim oltarjem celjske mino-ritske cerkve. Veliki oltar je stal v tedaj znatno večjem prezbiteriju, ki je segal vsaj do srede sedanjega pročelja

sosedne kresije. V osemnajstem veku so napravili v cerkvi le plitvo apsidno, v prezbiteriju pa je bil magacin. Pozneje so podrli sploh ves stari prezbiterij, sezidali kresijo, pobrali iz grobnice kosti celjskih grofov in jih najbrž prenesli v majhno grobnico na epistolski strani, kjer smo jih lani našli. Mogoče je pod apsidno še en konec nekdanje grobnice; v nje večjem delu je sedaj klet, iz katere toči nabavljalna zadruga vino državnim uradnikom.

Kar zadeva sodobno Celje, sem že nekaj omenil planke. V ostalem ljudje pridno zidajo in poleg drugih stavb je zrastle v zadnjih letih tudi mogočna Plečnikova arhitektura ljudske posojilnice. Naj bi našla dosti posnemovalcev! Današnji Celjani »se delijo« v dva dela, v stare Celjane in v naseljence. Starega Celjana spoznaš po tem, da je bil v Celju rojen ali pa je vsaj prišel v zgodnji mladosti tu-sem in da je bil najbrž v vsem svojem življenju šele enkrat na celjskem gradu. Teh je vedno manj in škoda bi bilo, če bi enkrat rekli: »Stari Celjan, pa nikoli več.« Ko pa greš po cesti, slišiš prijaznega Ljubljancana, ki pove spremljevalcu ma-Tržačanu:

»pe na v left« ali kakšno drugo tako, potem koraka za njim kakšen Prlek, to je sedaj pač v vseh mestih tako. V Čikagi je župan Čeh, v Ljubljani Goričan, v Celju pa tudi Goričan, le da se celjski tako piše.

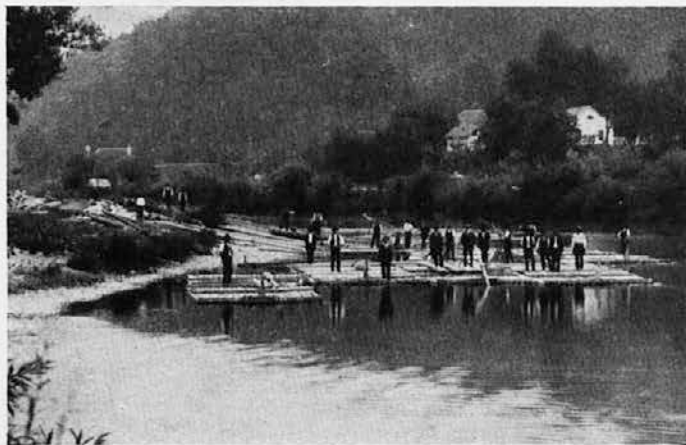
Osebnosti seveda ne manjka. Evo jih nekaj! Najprej ljubeznivi gospod šahist iz kavarne Evrope. Vsak Celjan Te bo opozoril nanj: »Vidiš to je pa oni znani komponist, doktor Schwab.« Pa ni on edini muzikus tukaj! Živahni gospod ravnatelj pripravlja že produkcije svojih gojencev in dobrodušni gospod z na »seksar« zaokroženim kodrom komponira operete. Naš literat se je žal preselil v Rumunijo in sedaj Bog ve, kdaj bo trilogija gotova! Gospoda kronista lahko dolgo sprašuješ o personalijah starega Celja, naštel Ti bo letnic nič koliko; ko mu bo zmanjkalo, Ti bo povedal, da ga »takrat še ni bilo na svetu.« V kavarni stoji vsaka miza sama zase. Le nasproti blagajničarke sta pomaknjeni dve skupaj. To je omizje; po kosilu sedijo tam juristi. Ko odrinejo na šiht, pridejo filozofi. Kaj se pogo-

Od kolodvora v mesto Celje

varjajo ti zadnji, ne vem, ker spadam k juristom. Mislim si pa, da sprašujejo gospoda z naočniki kaj iz naše prošlosti in gospoda s pipo o artefaktih in jamskih medvedih. Novinarji so korporativno zbrani opoldne pred policijo; tam jim povejo vse izgube in najdenine. Eden izmed njih je zaposlen s hitrimi koraki, to je agilni g. tajnik in režiser. Okrog autobusov se suče gospod z močnimi brki. Ropot motorjev njegovim živcem ne škoduje in kmalu bo od nekod pripeljal aeroplan. In tako dalje.

Bodočnost? Kdo jo pozna? Načrti in želje! Regulacija Savinje, boljša kanalizacija, nova justična palača, muzej v grofiji, arhitektonska ureditev mesta, razširjenje opatijske cerkve, stalna gostovanja ljubljanske opere, sploh več teatra in koncertov, umetniške razstave, konec gospodarske krize, nič prahu, tujski promet, združitev mestne in okoliške občine, prohibicija, žična železnica med starim gradom in Miklavškim hribom, aerodrom, znižanje davkov in več denarja, predvsem pa hmelj kg à 100 Din.

Splavarji iz gornje Savinjske doline pred Grenadiermirtom. Težak posel je to in združen z nevarnostmi. Gornja Savinjska dolina: »flosarji«, spodnja: hmelj; oboje sedaj prav grenak kruh

Založništva in knjige

Že pred vojno so se trudila v Celju in Mariboru založništva z izdajanjem slovenskih knjig. Naj le omenimo znani celjski »Ilustrovani narodni koledar«, ki je izhajal dolgo vrsto let, kakor nobena slovenska publikacija te vrste, in ki je objavljala tudi prispevke Ivana Cankarja. Novačana i. dr. pisateljev. Odkar se je bila preselila v Celje »Družba sv. Mohorja« s svojo tiskarno s Prevalj, je zaživelo v Celju izdajateljsko delo. Celje je po izdanih knjigah na drugem mestu za Ljubljano.

»Družba sv. Mohorja« v Celju ne izdaja samo knjig za letno naročnino, ampak tudi izredna izdanja. Predvsem dve zbirki. Prva je »Znanstvena knjižnica«. Izšel je nov zvezek: Dr. Jakob Kelemina »Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva«, druga je »Mohorjeva knjižnica«, ki je dosegla že 40 zvezkov. V zadnjem času so izšli: Seljak, Kamnarjev Jurij (povest iz Nabrežine), H. Bordeaux, Zametene stopinje (povest, prevela K. Hafner), T. C. Bridges, Jetnik v Gorah meseca (povest, prevel A. Anžič).

Založna knjigarna »Goričar in Leskovšek« v Celju. Izmed zadnjih izdaj naj omenimo predvsem: Remec, Iz moje domovine (novele), Šorli, Golobovi (novela), Dornik, Pasijonke (za mladino). Vážna Orožnova »Zgodovina Celja«, Kocbekove »Savinj-

Dr. J. Kelemina

ske Alpe« (obširne spomenice savinjske podružnice SPD), »Storije«, in Korbanovi »Koča v globeli« in »Mihčev Mihec«.

Živahno se udeležujejo v Celju tudi dve tiskarni. »Zvezna tiskarna« je izdala Albrehtovo zbirko »Odsevi«, dva ruska prevoda: Afanasjev, Ruske pravljice (J. Orožen) in Sibirjaka povest »Brata Gordejeva«, dalje mladinsko knjižico Černejeve »Metuljčki« in knjižico Skobč, Prvič v Kocbekovem kraljestvu. — Tiskarna bratov Rodè & Martinčič bo zalagala predvsem spise mladih literatov, kakor obljublja. Dozdaj je izšla Dornikova zbirka »Brez oči«. Nadalje je izdala mladinski Roševi knjigi: Juretovo potovanje, Medved rjavček. Agilnost podjetnih celjskih založništev je treba izrečno pohvaliti.

V Mariboru je glavno založništvo »Tiskarna sv. Cirila«, ki izdaja »Cirilovo knjižnico«. Tu je izšlo že mnogo zvezkov, n. pr. Camelli, Izpoved socialista; Achleitner, Platininski kralj (povest s štaj. Pohorja, prev. I. Dornik), Cooper, Zadnji Mohikanec. V zadnjem času izdaja predvsem spise nemškega potopisca Karla Maya, čtivo za mladeniče. Poleg tega je izšlo novo izdanje Meškovega romana »Na poljani« in gospodarska knjiga Sadarja »Hemljarstvo«.

»Tiskovna založba« v Mariboru je izdala Šnuderlovo zbirko »Človek iz samote« in Maistrovo drugo pesniško zbirko, Janko Glaser je izdal svojo zbirko »Čas — kovač« v samozaložbi.

Ivan Dornik

Knjigarna »Družbe sv. Mohorja« v Celju

Na tem mestu nam zaradi pomanjkanja prostora na žalost ni bilo mogoče obširneje obravnavati vseh knjig. O prvi priliki bomo o teh knjigah spregovorili kaj več.

Likovič Jože: »Prodane duše.« Pod tem naslovom je pravkar izšla povest, ki nam slika življenje naših ljudi preko meje. Pisatelj je pred nekaj časa pohvalno omenil Ivan Pregelj. V resnici se nam v tej knjigi razodeva kot spreten opisovalec pokrajine in nastrojenja. Zgodba sama bo bralce te knjige gotovo zanimala, saj je snov trpljenja vedno časovna in trpljenje samo zato tem bolj bridko občuteno. Knjiga je izšla v okusni zunanji obliki in se dobi v vseh knjigarnah po 30 Din.

Jože Likovič

Marijan Marolt

Umetnostni spomeniki Slovenije. III. Dekanija Celje. Spisal Marijan Marolt, zaupnik Spomeniškega urada. Izdalo in založilo Zgodovinsko društvo v Mariboru. Maribor, 1931. 1. del. Cerkvene umetnine v celjski župniji. Str. 123, 69 slik.

Celo delo bo obsegalo tri knjige. 1. knjiga (zgoraj) izide začetkom maja 1931; druga bo obsegala cerkvene umetnine v dekaniji izven celjske fare (1932), tretja profano umetnost, privatne zbirke, stilno analizo in sezname

(1933). V 1. knjigi so opisane celjske cerkve, pa tudi drugi javni religiozni spomeniki. Opisom prednjačijo precej obširni zgodovinski uvodi. Zanimivosti te 1. knjige bi bile: izčrpna osvetlitev stavbene zgodovine farne cerkve od konca 12. stoletja do regotizacije v polpreteklem času. Opis kapele Žal. M. B. iz konca 14. stol. s krasnimi kamnoseškimi deli, bogatim plastičnim okrasom konzol; fantastične figure na konzolah ilustrira še deloma ohranjen physiologus, neke vrste srednjeveška simbolična zoologija. Nadalje opis dela stenskih slikarjev v farni cerkvi iz srede 14. stoletja. Na celjskih cerkvah je mogoče dobro študirati razvoj arhitekture od ostankov romanske arhitekture preko zgodnje in pozne gotike v farni, minoritski in Miklavževi cerkvi, najčistejšo tvorbo zgodnje protireformacije: kapucinska cerkev iz zač. 17. stoletja, zreli barok v cerkvi sv. Jožefa (1680) in učinkovite barokizacije v minoritski in cerkvi sv. Duha iz srede 18. stoletja ter slednjič regotizacijo in reromanizacijo v farni in minoritski cerkvi. Bogata je skulptura na nagrobnikih, ki tvorijo neprekinjeno vrsto od visokogotskega spomenika škofa Hermana iz 1. četrtine 15. stol. do empirskih in klasicističnih. V slikarskem baročnem materialu sta vplivala Gradec in

Ljubljana; iz Gradca: Weissenkirchner, Jantl, doslej skoro neznani Ramacher in Schiffer, iz Ljubljane Metzinger, Jelovšek. — Topografija je posvečena dr. Avguštinu Stegenšku.

Docent dr. Ivan Matko: Protituberkulozni dispensar v službi socialno higienske borbe proti jetiki kot ljudski in kožni bolezn. Knjiga obsega preko 800 strani in je ena najiminitnejših zdravstvenih knjig, kar jih je bilo izšlo do zdaj v slovenskem jeziku. V kratkem izide nova avtorjeva knjiga »Baugova bolezen pri človeku in govedu«. Obenem pripravlja slovenski medicinski slovar, ki ga krvavo potrebujemo.

Dr. Ivan Matko

Dr. I. Žgeč: Ali spolna vzgoja res ni potrebna? V založbi Ljudske tiskarne v Mariboru 96 strani debela knjiga, ki jo je spisal odlični in moderen pedagog dr. Žgeč. Avtor se zavzema v knjigi s prepričevalno besedo za novo spolno vzgojo, ki mora čimprej nadomestiti staro.

Levo: Dr. Fr. Žgeč

POKLON

BOURJOIS DARUJE

Vsak, kdor kupi v času od 1. do 30. maja (rok je podaljšan radi velikega povpraševanja) škatlico pudra »Soir de Paris« za ceno Din 35[—], dobi zastoj stekleničico parfuma »Soir de Paris« v emajlirani točki, ki je zelo priročen za ročno torbico. Ta parum in puder sta v prodaji zavit skupaj v posebni lepenci z modrim trakom. To posebno opremo morete kupiti v vsaki boljši strokovni trgovini

Skladišče:
Mr. Bela VARY
Zagreb
Smičklasova ul. 23

BOURJOIS

PARFUMEUR - PARIS

Križevci, središče evangeličanov v Slovenski Krajini

Foto V. Bohinec

Po Slovenski Krajini

V. Bohinec

Izberi si katerokoli razgledno točko v Slovenski Krajini, stolp kake cerkve v Soboti, vrh Srebrnega brega na meji med Jugoslavijo in Madžarsko, stolp Plečnikove cerkve v Bogojini, Gorice nad Donjo Lendavo: povsod boš v prekmurski zemlji odkril nekaj novega, doslej neznanega, in vendar tako domačega, tako slovenskega, kakor sicer malokje v naši domovini. Ko te prepelje vlak prvič čez veržejski most, boš morda pričakoval iznenadenj v veri o tisočletnih madžarskih vplivih na to slovensko zemljo in njenega človeka, ko se pa vračaš iz Krajine, si prišel do prepričanja, da so Prekmurci najbolj pristni Slovenci, ker so morda najbolj ohranili značaj davnih dedov. Kakor da je bila selitev iz ravnin vzhodnoevropske pradomovine v obmursko planjavo le sprememba naslova,

sicer se pa življenje ni bogve kaj predrugačilo. Madžari so bili preveč tuj element, njihov jezik prav nič podoben indoevropskemu slovanskemu: zato je Slovenec tu ostal Slovenec bolj kot drugod in najsi je moral pod težo mongolske pesti deloma spremeniti celo vero. Gotovo, o povsem čisti slovenski krvi tudi v Slovenski Krajini ne more biti govora, saj pričajo o nasprotnem n. pr. rodbinska imena Vogrinčič, Nemec, Horvat, ki so precej razširjena. A vendar je ostala sila prvotnega slovanskega bistva tako močna, da madžarizacija na teh bornih 960 km² slovenske zemlje ni imela skoraj nobenega uspeha. Nasprotno, Madžari-nomadi so našli v Slovencih-poljedelcih celo svoje učitelje.

In tako stopaš po svetih tleh, ko hodiš po Slovenski Krajini. Čudiš se lepim slovanskim izrazom prekmurske govornice, veseliš se domačih krajevnih imen, ki jih nobeno uradno preimenovanje ni moglo uničiti. Kako

Pogled s Küharovega brega na Sv. Heleno pri Pertoči in na dolino Ledave

Foto V. Bohinec — R. Savnik

slovanska so imena, kakor Večeslavci, Slaveči, Stanjovci, Dobrovnik, Črensovc, Bistrica itd.! Kako prijazno kažejo domačini »tujincu« pot; prav skrbi jih, da ne bi kje zašel! Radi se pogovarjajo s teboj, čim so se otresli prve nezaupljivosti, ki jim je v krvi še od madžarskih časov sem. Potožijo ti o slabi letini, o tem, kako je filoksera uničila nekdanje prekmurske vinograde, morda tudi o slabih prometnih zvezah, odkar ne morejo več svobodno v Radgono, ali o težki usodi sezonskega delavca, vsi se pa vesele svobode, ki jim jo je prineslo l. 1919. in gledajo z zaupanjem v lepšo bodočnost svoje ljubljene Krajine.

Iz treh delov sestoji prekmurska zemlja, iz Ravenskega s Soboto, Goričkega z Gornjo Lendavo in Dolenskega z Donjo Lendavo. Če vprašuješ po mejah med temi predeli, si glede njih

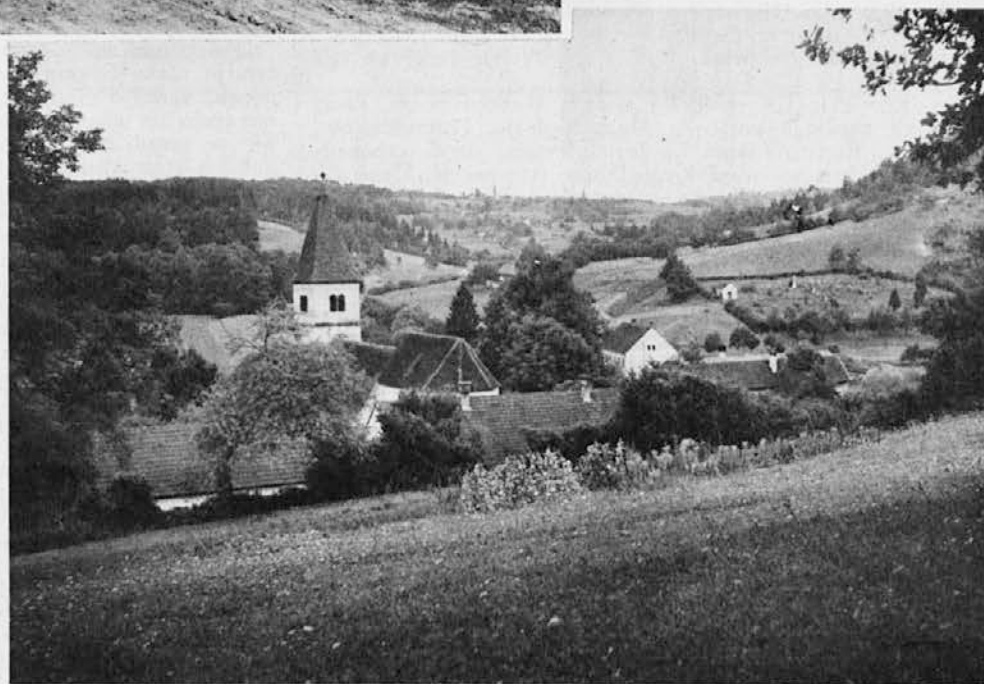
*Motiv iz okolice Dolnje Lendave:
most na Črncu*

Ob obisku Tišine sem si zapisal v dnevnik, da tam teče med drevjem pod cerkvijo potok Mokoš. Podčrtal sem si takrat, bilo je v prvih dnevih avgusta, besedo »teče«, kajti sicer je ob tem času večina prekmurskih voda — brez vode. Ledava, glavni pritok Mure iz Slovenske Krajine, ima poleti vodo le v dolnjem toku, zgoraj raste v strugi na mnogih mestih gosta trava. Širina njene doline pa dokazuje, da je vode včasih celo preveč, toliko, da preplavi svet daleč naokrog, kakor se je to zgodilo l. 1925. in 1926. Za Dolensko so značilni prekopi oziroma uravnani potoki, kakor n. pr. Črnc pri Donji Lendavi.

Večeslavci na Goričkem s cerkvijo sv. Helene. V sredini tipična prekmurska kmetijska hiša

Prekmurci sami niso prav na jasnem, kajti čim bolj pridemo proti vzhodu in jugovzhodu, tem bolj so meje zabrisane. Zanimivo pa je, da k Ravenskemu ne šteje le ravni sobočanski svet, temveč tudi predhribje oziroma južno pobočje gričevnatega ozemlja severno od Sobote s Cankovo in Puconci. Saj se pa dvigajo poti v Goričko tudi le prav polagoma, tako da komaj opaziš prehod iz ravnine v višji svet. In še sredi Goričkega, n. pr. nad Gornjo Lendavo ali pri Križevcih, imaš vtis, da si na ravnem, tako enakomerno potekajo gorski grebeni in se odražajo tudi v obzorju kot ravna črta, ki se izgublja v nedoglednost proti Avstriji in Madžarski. Slovenska Krajina ne pozna ostrih zarez, vse je mirno, priprosto, ravno in široko. Povsem položna so tudi pobočja dolin.

Gornja Lendava

Zanimivo je rastlinstvo Slovenske Krajine. Dolensko in Ravensko imata povsem panonsko podnebje, skrivata svoje naselbine v gostem sadnem drevju in če gledaš z bogojinskega stolpa proti jugu, veš, da so vasi povsod tam, kjer je v pokrajini temna lisa; hiš iz drevja skoraj ni videti. Ob cestah pa se vrste jagnedi v dolgih drevoredih. Manj je znano, da ni nikjer toliko narcis kakor v ravnem Prekmurju, niti po Golica ne. Na Goričkem zopet vidiš gozdove, kakoršnih drugod pač ni po slovenskih tleh, tako mešano je namreč drevje. Nad Mačkovci sem n. pr. videl ob cesti proti Križevcem blizu skupaj borovce, hraste, breze, bukve, poleg njih kar v gozdu še češnje in pravi kostanj. Kostanj je za Goričko sploh zelo značilno drevo; vidiš ga tu v orjaških zastopnikih, ki jim najdeš para morda le v Italiji. Poletna vročina pospešuje njegovo rast.

Mnogo se je že pisalo o posebnostih prekmurske hiše, preiskati pa bo treba še njene odnose do madžarske hiše, ki je prevzela marsikaj od nje. Prekmurski dvor spoznaš takoj po razporedbi poslopij, ki pušča v sredini široko dvorišče z vodnjakom; posebej stoji sušilnica za koruzo. Vodnjaki so v ravnini panonskega tipa z znanim vzvodom, vendar vidiš tak vodnjak tudi tu in tam po Goričkem, kamor so ga prinesli s seboj madžarski gospodarji (n. pr. v Gornji Lendavi). Sicer so v hribovitem svetu vodnjaki izdelani na ročni pogon s kolesom in so pokriti s streho.

Slovenska krajina nam je bila še pred kratkim skoro neznana pokrajina. Zabeležil sem tu nekatere manj znane stvari. Posamezni potovalci bodo zapazili še mnogo drugih zanimivosti, sistematično raziskavanje pa bo pokazalo, da šteje ta prelepa dežela med najdragocenejše predele jugoslovanske države.

Prleki

Franjo Baš

V zgodovini našega narodnega življenja je bilo najzavednejša slovenska pokrajina Prlekija. Ponemčeni mesti Maribor in Ptuj sta s svojimi meščanskimi vplivi pač prodrli v Dravsko dolino in v Haloze, medtem ko se je v Slovenskih goricah končal njun vpliv že v bližnji okolici. Prlekija začenja tam, kjer kmalu za Pesnico ponehajo mestni vplivi in kjer živi med Muro in Dravo slovensko kmetijsko ljudstvo življenje, ki je še v tesni zvezi z zemljo in s preteklostjo.

Središče Prlekije je hleba bogato Mursko polje. Proti Dravi ga zapirajo gorice z Malo Nedeljo, Lahonščakom, Cerovcem, Brebrovnikom in Jeruzalemom, proti vzporednemu toku Mure pa pravtako z žlahtno trto porasli Murščak, Kapela in Norički vrh. Za vijugasto ščavnico pa blagoslavlja z osrednjih goric vso Prlekijo Sv. Anton v sredini in Sv. Ana na severu in nosita pozdrave tja v Haloze, na Dravsko polje in v Dravsko dolino, katerim je v dobi narodnostnih bojev Prlekija bila opora in zgled.

Kot vsako prirodno ljudstvo je tudi Prleke izoblikovala in preteklost. Žitno, suho Mursko polje in travniška, mokra ščavniška dolina podajata roko vinogradniškim goriscam. Suša na polju, poplava v dolini in toča v goricah so elementi, napram katerim omagajo moči in volja Prlekov in ki v slabih letinah pridelke pokončajo ali vsaj občutno zmanjšajo. Samovoljnosti elementov se pridružuje mala količina poletnih padavin in tej še kakovost tal, ki vodo propušča in odvaja. Ogenj na kmetiji pomeni gotovo pogibelj poslopjem; male zbirke vode v cisternah, v mlakah onemogočujejo učinkovito gašenje. In podobno je v Prlekiji še vrsta zemljepisnih činiteljev, kakor poplave Mure in ščavnice, plazovi v goricah, ki človeka prisilijo, da hladno gleda na dogodek in da se po nesreči poda z voljo in razumom na novo delo.

Obenem z navajanjem človeka k flegmatičnemu gledanju življenjskih dogodkov od strani zemlje same, pa je preteklost delovala na Prleka deloma v istem pravcu.

Franjo Baš

Vedno nemirna obmurska meja proti Madžarski je v dolgotrajnih madžarskih vpadih in ropih prisilila prebivalca Murskega polja k odpornosti proti nasprotniku in k sodelovanju s sosedi, v slučaju nesreče pa zopet k fatalističnemu stališču do dejanskega stanja. V gospodarskem življenju pa je do dobe železnice za Prleka, zlasti za takozvane kmeta, to je posestnika s 50 orali zemlje in čez, bilo izredno važno vozarstvo vina v Gradec, na Gornje Štajersko, na Koroško itd. Vojarstvo je razvilo pravtako tovarstvo v zadregah, drugače pa samozavest, možat nastop in nagnjenje k epikurejskemu uživanju, do fantazije in olepšane opisanja preživelih dogodkov, v gospodarstvu pa vztrajnost pri začetem delu. To seveda Prleka kot voznika ni oviralo, da je glavno kmetijsko delo prepuščal ženskam, sam pa izvrševal ona, ki kažejo na zunaj največji in najbolj vidni efekt. Ponos, ki je s tem v zvezi, je spočel stremenje, napraviti iz domače kmetije prvo v vasi, pa četudi samo na videz, iz domače vasi prvo v okolišju, kjer bi bil zopet prvi v vasi, prvi v okolišju. Prleška bahavost, katero je treba točno ločiti od lažnjive bahavosti na Balkanu, robotosti in trme na Gorenškem ali osebnega in gmotnega poviševanja v Savinjski dolini, je vtelesena v globoki, naravnost fevdalni stanovsko-kmetijski zavesti. Kmet tvori zavestno kmetijsko aristokracijo, ki se kar mogoče izogiblje zvez s srednjimi posestniki, z želarji ali pa z viničarji; in želar zopet točno loči med želarjem in viničarjem. Poroke sklepajo medsebojno predvsem kmeti, želarji in viničarji. Na kmetijsko zavest je delovala v preteklosti tudi soseska, danes pa deluje predvsem socialna odvisnost viničarjev od kmeta; zadnja pri želarjih večinoma odpade.

Iz preteklosti in sedanjosti izhaja mogočen vpliv cerkve na Prlekovo duševnost. Prlek je pobožen; ali pri tej pobožnosti je treba ločiti tri življenjske dobe. Mladiško, v kateri se življenje upira vsemu obstoječemu in v kateri so izrazi osebnosti, čustev in trenutka močnejši od vpliva cerkve. Mladiško dobo konča poroka, kateri sledi gospodarsko usmerjeno življenje in prelom z mladiško voharvostjo in poglavitv cerkvenega življenja. Odločilno vplivajo na sklepanje porok gmojni interesi in delovne sposobnosti obeh. Opazovanje pokaže kot posledico tega, da imamo več srečnih zakonov, sklenjenih pod temi vidiki, kot pa pod vplivom ljubezni, to pa ravno zaradi razumnega gospodarskega smotrenega sožitja in pa vsled vpliva cerkve. Za tretjo dobo, za starost je značilno kritičistično gledanje na vso okolico in tesno s cerkvijo združeno življenje. Romanja, zlasti k Mariji Bistrički, na Jezera, k Sv. Trojici, na Črno goro in na Brezje, služijo predvsem razgledu v svet in šele v drugi vrsti pobožnosti. Vpliv cerkve je močnejši na ženske, kakor na moške. Zlasti se kaže to v domačem umetniškem življenju, katerega nositeljica je predvsem žena. Zanimive stukature na stropih kažejo posnemanje motivov iz cerkve, zlasti baročna, prav tako suhe rože v vencih in girlandah. Značilne so kombinacije pisalne mize ali omare za jedilno posodo z Marijinim oltarčkom ter slike, ki jasno dokazujejo posnemanje cerkvenih.

Poleg cerkve je vplivala na estetsko življenje Prlekov zemlja sama, Pomanjkanje gradbenega kamenja, zlasti apnenca, nadalje pomanjkanje iglavcev je do zadnjega časa navajalo na gradnjo nabitih stavb, predvsem nabitih hiš. Ker se zaradi menjavanja temperature začno zunanji strani nabitih sten kmalu rušiti, pri čemer pomaga še prav posebno perutnina, zato je bil Prlek prisiljen trajno popravljati, ometavati in barvati svoja poslopja; pri tem je razvil zopet močan čut za močne, čiste ter z zelenjem in s sivo slamnato streho harmonične barve. Redno čiščenje in barvanje sten pa ni omejeno samo na zunanost, ampak zaradi kakovosti materiala tudi na notranjost poslopij. Snažnost in čistost, pa tudi najrevnejših stanovanj, je pod vplivom tega tako popolna kot v nobeni drugi slovenski pokrajini; posebno še postane očitna na slovensko-nemški narodnostni meji, kjer začne z nemškimi kraji polagoma pojmat. V nasprotju s kraji, kjer je prevladovala v preteklosti dimnica in kjer posveča kmet relativno največ pažnje gospodarskim poslopjem, pa skrbi in neguje Prlek v prvi vrsti hišo; gospodarska poslopja so mu vzporedna, kar kaže že za Prlekijo značilni tločrt kmetije v ključu.

Da je v takih domovih doma dobrovoljnost, je razumljivo, če upoštevamo, da rodijo gorice zlato vinsko kapljico. Ljubezen do doma je združena z ljubeznijo do vinske trte, kateri poklanja Prlek več nege kakor svoji deci. Z resnično ljubeznijo opravlja dolga in težka vinogradniška dela, zaradi trte same in potem zaradi dobička. S trto in branjem praznuje Prlek svoje največje praznike, in ne, kljub vsej pobožnosti obenem s cerkvenimi prazniki, am-

pak po branju in ko vre za časa kolin vino. Požirek vina ustvari veselost, domačnost, gostoljubnost in lahkomiselnost. Gostu postreže s pridelkom iz najdražje zemlje, iz vinograda; to je najvišja čast, ki čaka tujca in vsled tega je zamera huda, ako prišlec odkloni ali ne sledi gostiteljevim navadam ali nameram. Jasno je, da razvije vino tudi spolno življenje, vendar zaostaja za izživljanjem v Alpah.

Denarja je v prleških domovih malo. Človeka zadovoljuje dobra jed, pri kateri se najizraziteje kaže prleško epikurejstvo. Svinjetina v zaseki, močnate jedi, kot so gibance ali krapci, vino in slatina, so gurmanski elementi, ki dajo zlasti kmetu dobrodušno, okroglo obliko telesa. Pri viničarju to odpade; pogosta bledica na obrazu priča, da manjka marsikateri viničarski rodbini zadostne hrane.

Z jedjo in pijačo je združeno tudi prleško duševno življenje, katerega cilj je veselo razpoloženje in katero se se izraža na gostivanjih. V razkošni pogostitvi in prijaznem sprejemu smatra Prlek, da je zadostil kakemu novemu pokretu ali kulturnemu uspehu; drugače pa samo takrat, ako ga vežejo s predstavitelji kakega pokreta osebne vezi, kar pa je še očitnejše kot v Prlekiji v Prekmurju. Na gostivanjih nastopi posebno očito prleška pesem, ki je, ako izvajamo deloma erotično, ena sama zdravica ali napitnica. Zaradi tega je v ozadju čista lirika, na njeno mesto pa stopijo posebnost rade nagajivosti in dejanja, tudi aforizmi ali domači epigrami, katerih puščice so večinoma priostrene z robotostjo. Medtem ko je Prlek v nesreči in pri delu razumen, je energičen fatalist, pa ga gostivanjsko in vinsko razpoloženje navaja k lahkomiselnosti, v kateri pozabi na meje svojih gospodarskih moči. Kača v kleti ali maček v čumnati pa ga ne vznemirjata, ker v takem času že javlja klopotec bližajoče se branje, z njim tudi jesenska poljska opravila in temu sledeče kolone. Klopotec je karakteristika prleške muzikalnosti v mnogo višji meri kot prleška pesem. Vzorna ubranost glasov na klopoteh prepleta vso Prlekijo do slovensko nemške narodnostne meje in kliče od sv. Jakoba, ali pa od Velikega Šmarna dalje človeka od poljskih del k bodočemu branju, k zimskemu odmoru in h gostivanju. S klopotci poje cela pokrajina in z njo poskakuje Prlekovo sree. Kljub nagajivemu razpoloženju je Prlek globoko socialen človek. Socialni čut se kaže zlasti v pomoči sosedom, n. pr. za časa nesreče po ognju, močno pa popusti ob priliki prevzemanja in predaje posestev in pri žalitvi osebne časti. Temu sledijo tožbe, ki požrejo ogromno premoženje, kar pa dovede končno k pameti, tako da so gospodarski polomi radi tožb precej redki. Osebna nasprotstva vodijo k škodoželjnosti, ki stremi predvsem za gmotnim oškodovanjem, v skrajnih slučajih celo za gospodarskim uničenjem nasprotnika.

V gospodarskem življenju smo že omenili izredno skrb za vinograde, kateri se pridružuje tudi skrb za živino in za katero zaostaja skrb za poljedelstvo. Da se oprime gospodarskih novosti, zahteva Prlek vidnih uspehov na praktičnih primerih. Pouk sam ali čtivo ga o potrebi novodobnih gospodarskih ukrepov ne prepriča. Dirkaštvo na Murskem polju odgovarja ljubezni do živine, lastni baha-

Lepi Pixavon-lasje

so sedaj tudi z

Pixavon-Shampooom

popolnoma brez sode

En zavoj zadostuje za dvakratno uporabo
ter stane samo

Din 3.50

ODOL KOMPANIJA A. D. BEOGRAD

vosti in gmotnemu dobičku. Gozdarstvo igra tako v gospodarstvu kakor tudi v življenju postransko vlogo.

Prlekija čita mnogo, vendar zaostaja v tem pogledu za Gorenjsko ali Savinjsko dolino; to pa samo zaradi tega, ker sodeluje pri ljudskem čtivu zaradi svojega gospodarskega položaja viničar le malo. Kmet je naročen na dnevniške, želar na tedniške, povsod pa je razširjeno poleg kmetijskega tudi nabožno slovstvo in izdanja Mohorjeve družbe.

V političnem pogledu je Prlek konservativen in pretežno katoliško-politično usmerjen; temu odgovarja tudi večina njegovega čtiva. Konservativnost je bila tudi tisti temelj, na katerem je Prlek zavestno čuval svojo narodnost in s tem v času, ko se je Dravska dolina narodnostno že majala, največ pripomogel, da je danes jugoslovanska.

Govorijo in pišejo,

da je postavila tovarna testenin »Pekate« na trg novo kakovost jajčjih testenin, ki jo imenuje »Jajnine«. Govorijo in pišejo, da so »Jajnine« res nekaj prav izbornega, nekaj nedoseženega

TRIJE VLADIKE

Dr. ANTE BAUER

zagrebški nadškof in predsednik jugoslovenskih škofovskih konferenc, ki je v marcu odredil v imenu vsega našega katoliškega episkopata dan javnih molitev za preganjane Slovence in Hrvate v Italiji

Dr. FRANČIŠEK B. SEDEJ

goriški nadškof, pod katerega oblast spadata tudi ljubljanska in mariborska škofija, je slavil dne 26. marca 25 letnico svojega škofovanja

Dr. ANDREJ KARLIN

knezoškof lavantinski v Mariboru, bivši tržaški-koperski škof, je daroval 25. julija 1930 svojo zlato sv. mašo

Dr. Ante Bauer, pokrovitelj Jugoslovenske Akademije, se je rodil 11. februarja 1856 v Breznici. Bil je redni profesor apologetike in filozofije na zagrebškem vseučilišču. L. 1911. je postal naslovni pesinunski nadškof in pomočnik nadškofa Posilovića, a l. 1914. zagrebški nadškof. Bil je prej tudi narodni poslanec in urednik »Katoličkog Lista«.

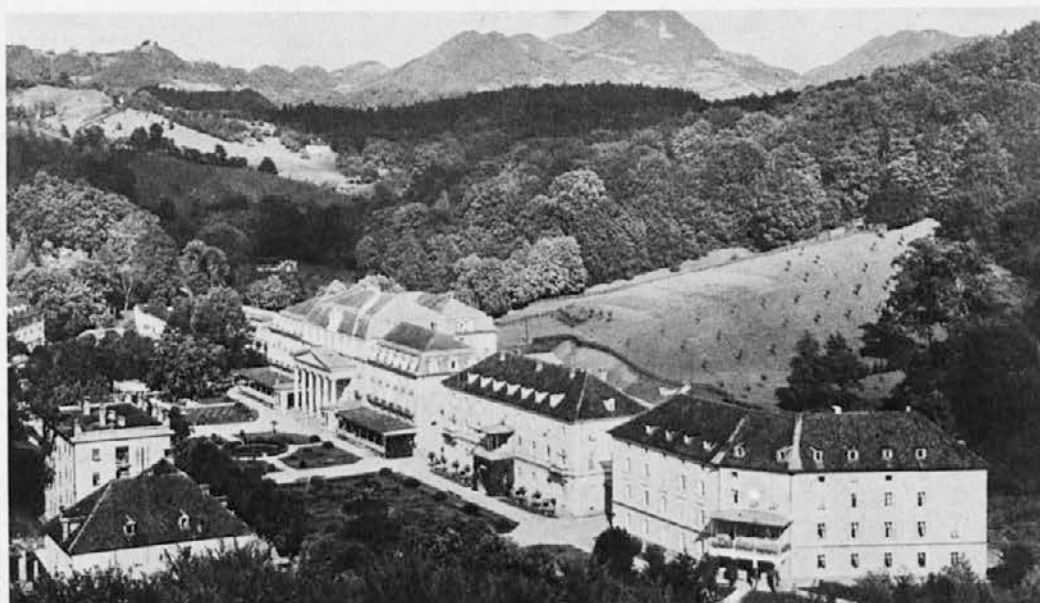
Dr. Andrej Karlin se je rodil 15. novembra 1857 v Stari Loki pri Škofji Loki. 21. decembra 1910 je bil imenovan za škofa v Trstu. Ko so l. 1918. zasedli Trst Italijani, je moral Karlin zapustiti svojo škofijo in je postal ravnatelj knezoškofijskega zavoda sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano. 6. junija 1923 je bil imenovan za škofa v Mariboru.

Dr. Fran Sedej se je rodil 10. oktobra 1854 v Cerknem na Goriškem. L. 1906. je bil imenovan za nadškofa goriškega. V začetku svetovne vojne ga je avstrijska oblast hotela internirati, ker ni prisostvoval svečanemu odhodu vojakov na bojišče. Sedej je moral zapustiti Gorico in je odšel v svoj rojstni kraj, kjer je opravljal posle navadnega duhovnika. Ob začetku vojne z Italijo je odšel v Stično. Ko se je vrnil v Gorico, je imel priliko okusiti vso jezo in ogorčenost novih gospodarjev na slovenskih goriških tleh. Sedaj je marljivo delal tudi na književnem polju, zbral mnogo narodnih pesmi, ki jih je sprejel štrekelj v svojo zbirko. Iskreno prijateljstvo ga je vezalo s pokojnim pesnikom Gregorčičem.

ZDRAVILIŠČE ROGAŠKA SLATINA

Foto Pelikan

Desno:
Pogled na zdravilišče
Rogaško Slatino

hodi k vrelecem

Zdraviliški dom

Ravnateljstvo zdravilišča

Desno: Vrelec Tempel

Glavni trg v Ptuj. V ozadju starodavni mestni in obenem cerkveni stolp, na desni mestno gledališče, na levi stari magistrat

Fasada bivše dominikanske cerkve v Ptuj, kjer je sedaj Ferkov mestni muzej

Pod mogočnim masivom gradu, ki nudi še danes isto sliko kakor pred tristo leti, se razprostira mesto s svojimi uličicam' in trgi. Dvoje fasad se ti vtisne v spomin: minoritska v spodnjem delu mesta in ona živše dominikanske cerkve v zgornjem delu. Sredi mesta pa kipi v nebo mogočni mestni in cerkveni stolp ob pro-

Viktor Skrabar, ki že 25 let vodi ptujski muzej

Levo: Južni križni hodnik v muzeju s kulturno historično zbirko

Ptuj

Dr. Alojzij Remec

Od Vurberka do Sv. Lenarta v Slov. gor., od Ormoža na Zavrč, do Ptujске gore in Pragerskega gre območje Ptuja, ki priteguje k sebi sadonosne Slovenske gorice, vinorodne Haloze in bogato Dravsko polje. Povsod v teh krajih živi že preko tisoč let slovenski človek, ki je ob svoji naselitvi naletel še na ostanke iz rimske dobe, kolikor jih ni uničila vihra preseljevanja narodov. Ta slovenski človek, ki je bil nekoč tudi gospod mesta Ptuja, se je globoko ukoreninil v to zemljo, dasi ga je skušal zatreti v stoletnih bojih Nemec in Madjar. Izgubil je sicer svojo državno svobodo, ob koncu devetega stoletja po Kr. je zadnja tretjina mesta, ki mu je gospodoval Sloven (Carantanus), prešla v nemško oblast, toda nikdar in nikoli ni izgubil svojega jezika, svoje miselnosti, svojega notranjega bistva, ki je bilo in ostalo — slovensko.

Ko je v Ptuj v srednjem veku in pozneje živel nemški in italijanski trgovec, obrtnik in uradnik, ko je podložnike stiskal in gulil do krvi tujerodni plemič, ko je vse javno življenje v upravi, sodstvu in kulturi, da, celo v cerkvi bilo na zunaj samo nemško, je slovenski človek po brdih in gričih v Halozah in Slovenskih goricah in po Dravskem polju živel in preživel dolga stoletja, neupoštevani in prezirani, prepuščen sam sebi, a vendar — sam svoj: slovenski. Prestal je navale Bavarcev in Madjarov, pretrpel turške vojne, se prebil skozi fevdalne poboje svojih malih gospodov in se rešil sistematično zasnovanega ponemčenja iz zadnjih dob Avstrije v Jugoslavijo.

Ptuj je bil in je tesno zvezan z usodo ozemlja in ljudstva svojega okoliša. Ni ga morda mesta v slovenskem ozemlju, ki bi moglo pokazati na tako izrazito kontinuiteto svojega razvoja in zgodovine od prvih stoletij po Kr. do danes, kakor Ptuj. Morda ga ni mesta v Sloveniji, ki bi si bilo ohranilo tako verno svoje zunanje lice iz prešlih dob, kakor Ptuj.

štijski cerkvi, ki je skromna na zunaj, a hrani neštivilno lepoto v notranjosti. Ptuj vpliva na obiskovalca, kakor da bi prišel v mesto preteklih dob. Inženjerji so nesrečni v njem, ostanki starih obzidnih stolpov so jim na poti, ki se jim umetnostni zgodovinar divi. Vem za takega modernega človeka, ki mu ni bil pogodu v podstavke ograje ob železnici vklesani nekdanji grb (križ in zvezda) in ga je dal odbiti.

Kakor danes stoji stvari, pomeni Ptuj v svetu nekaj samo zaradi svojih muzejskih zbirk in svojstvenega zunanjega lica, dočim njegov gospodarski razvoj že stoletja ne more nikamor. Ta je ubral pot mimo mesta. Če bi ne imelo okolice, bi življenje v njem otrpnilo. Tako je pa središče uradov in nakupovalni centrum za 60.000 duš svojega okrožja. Vedre Slovenske gorice, prijazne Haloze in široko Dravsko polje — vse obiskuje semanje dneve v Ptuj.

Kulturno pa Ptuj ni centrum tega ozemlja, komaj smemo to upati v daljni bodočnosti, ko se ustali in dobi svojo tradicijo pečica duševnih delavcev, ki jim bo gotovo matica učiteljski zbor ptujske gimnazije.

In ljudje? Haložan je siromak. Skozi stoletja mu je okuževal dušo in telo nemški gospod iz Ptuja, ki ima svoj »Herrenhaus« v Gorci, pri Sv. Trojici, Sv. Barbari, Sv. Andražu in bogvedi še kod po neštetih haloških bregovih in gričih. Dolgovi tarejo Haložana, po 10 Din služi ob svoji hrani, če koplje v vinogradu, zato ni čudno, da je plah, ponižen, nezaupljiv, zahrbtn. A nekaj ima: s svoje grude se ne seli. Danes ga burič vrže z bornega njegovega posestva, jutri bo kje v bližini viničar. Samo da ostane v Haložah, da so včasih kolone, žegnanje in branje v vinogradu, da so vesele nedelje, ko pozabi na vse in poje: »Haloze so goré — sveta Ana gre čez nje...« In bo že Bog dal, da ne bomo nič imeli, se tolaži in se zaklinja, da ga Bog nima rad, ker svojega vina ne more prodati. Vse solidnejši so ljudje v Slovenskih goricah. Tam goje bolj sadje kakor trto. Kupčija z jabolki od leta do leta bolj cvete in donša lepe dohodke. Zato naletiš v Slovenskih goricah pogosto na trdne kmete, izredno lepe visoke tipe, katerih domačija se podeduje iz roda v rod skozi stoletja. Človek iz Slovenskih goric je zato ponosen, samozavesten, zdrav in neodvisen.

In Ptuj? Ima neštivilna kulturna društva. Seja se vrši za sejo. So ljudje, ki še za zadnjo uro ne bodo imeli časa zaradi društvenih sej. In vendar... — toda kaj bi pravili! Kino imamo, mariborsko gledališče hodi k nam gostovat, včasih se diletanti iz okolice kaj pokažejo, dvojce, troje knjižnic izposoja svoje knjige — to je vse. Drugače debate ob vinu in pivu, Kontroverze: ali za Slovenstvo ali mimo njega, ali lapidarij, ali dvorana.

Pogled na Ptuj. (Po risbi prof. A. Kasinurja)

Remec o sebi

Dr. Alojzij Remec

Pred dobrimi štirimi leti sem se preselil v Ptuj iz Ljubljane in začel odvetnikovati. Tedaj je bil tu še stalen teater z rednimi predstavami, repertoarjem in abonementom. Valo Bra, tina je bil ravnatelj, Kaukler in Gabrijelčičeva poleg vrste diletantov člana ansambla.

Nekaj čudovito iskrenega idealizma, ljubezni in ambicije je bilo v vsem tem. Bratina je sanjal o misterijih in o uprizoritvi Kralja Ojdipa v amfiteatru nekdanjega Poetovija, ki so ga tedaj iskali starinoslovci. Amfiteatra niso odkrili, ptujsko igrilstvo se je z zaključkom sezone 1927 razšlo, ptujski teater

je zatopil... Danes smo provinca...

Prijatelj Lado Mlakar in dr. France Kotnik, oba zgodovinarja in vedra tovariša, sta mi drugovala, ko sem se seznanjal s Ptujem, ki mi je bil popolnoma nepoznan. Tudi onadva sta odšla in danes imam še dvojce, troje prijateljev iz številne pisane družbe.

Poklicno delo me tako zaposluje, da utegnem le malo literarno delati. Študiram stare kronike in listine iz preteklosti Ptuja in nameravam napisati zgodovinski roman iz srede 17. stoletja. Imam v načrtu komedijo »Jaz bi rad rdečih rož...« in skraj dovršeno dramo v stilu »Užitkarjev«, ki se bo zvala »Organist Marko«.

Literarno sem popolnoma sam v Ptuj. Mladi literati z naše gimnazije, ki se oglašajo v Mentorju, so mi edini osebo neznani drugovi. Vendar ta samota zame ni tako bridka, zakaj vaju sem je iz svoje mladosti, ko sem pred kakimi tremi desetletji na gimnaziji v Trstu bil edini, ki sem se ukvarjal z verzi in prozo. Cankarjev kritik in moj profesor pok. dr. Ivan Merhar me je zbadal z reko: »Med slepci je enooki — kralj.« Imel me je rad in me svaril s pristno ribniško govorico, naj se izogibljem vsega, kar diši po kakem epitethon ornans.

O svojem preteklem literarnem delu sodim težko, ker ne malikujem pred svojimi deli, ki so dovršena. Užitkarji so drama, ki gre preko številnih naših odrov z velikim uspehom.

Moje najvišje hrepenenje pa je, ko bi mogel zajeti v dramatični obliki misterij Slovenstva.

DROGERIJA GREGORIČ

v Prešernovi ulici št. 5

ki je založena s fotografskimi aparati in z vsem fotografskim materijalom in potrebščinami, ter najvestnejše razvija, kopira in povečava amaterske fotografije. Poleg fotomanufakture ima imenovana drogerija tudi oddelek za parfumerijo, kemikalije, zelišča in droge

SOLNČNE PEGE

odstranjuje hitro in brez sledu „CREME ORIZOL“ Dobiva se povsod
DEPOT: COSMOCHEMIA, ZAGREB, Smičklova ulica 23

Izlet na Pohorje

(S tremi posnetki Jožeta Kovačiča.)

Glavna žila izletov iz Maribora v pohorski svet teče čez prazgodovinsko gradišče Roštel. mimo cerkvice svetega Bolfanka, skoči na Mariborski razglednik na Ciglenicah (1146) skozi Mariborsko in Ruško kočjo pri Svetem Arehu (1249), čez Žigartov vrh k Velikemu in Malemu slapu Šumiku divje krasne rečice Lobnice in ob njej, v drči ali po stezi v Ruše. Kdor ima še več časa in drugega na razpolago, jo mahne še dalje; iz doline Lobnice k Stari Glažuti in na Klopni vrh (1535), odtod pa, kamor se mu ljubi. Ta izlet je vodil k bajnim Ribniškim jezerom, k največjemu jezeru »na stezah«, Črnemu jezeru. Poti so na severnem pobočju glo-

Mariborska kočja

Črno jezero
pod
Vel. vrhom

Tolmun pohorskega Šumika

boko v prhki in ilovnati svet zavite »globače«, po katerih je hoja precej lagodna, a čim prideš na greben, je svet močnejši in gozdne poti se ti zazde kot izprehajališča v kakem mestnem parku.

Z mariborskega razglednega stolpa te očara razgled: Dobrač in Visoke pa Nizke Ture, Golica, Dachstein. Pod nami, kakor na dlani, Murško in Dravsko polje, Ljube in lepe Slovenske gorice, zagrebške gore, Rogaška gora. Pohorske razgledne točke nam занesejo pogled daleč na vse strani, od Julijskih Alp do Dachsteina in daleč v ogrsko nižino.

Šumik! Kdor je čul enkrat tvojega veličastnega pada silni monotoni glas, te ne pozabi več! Šumik je treba videti in poslušati. Tajnostno »Črno jezero«, bičje in mah, raztrgana blatna loka in raztrgan gozd, tvoj skriti Jezernik, zadnji starih pradedov, le on ve vse tvoje tajne! Kar je iz ljudskih ust ni nič praznega, samo kdo najde jedro v pravljicah. Vaše znanstvenike čakajo še problemi — na Pohorju. Zgodovinski, geološki.

Osamljena pohorska pota oživljajo... Temni gozdovi in svetli pašniki, šum padajočih vod, črna jezera in nad azurno nebo — to je naš pohorski svet, kateremu se ne ustavlja več nihče, kdor je le kdaj pogledal vanj, pa najsi je bilo poleti ali pozimi, spomladi ali jeseni. Bolnik pride semkaj po zdravje, vriski dajejo duška razposajenim veselim srcem, mehke duše pa zasanjajo... Gozdovi so veličastni kot cerkve, travniki kakor valujoče pesmi pastirjev. Udarci drvarjev in ropotanje brezštevilih žag se pa združuje s šumom vode v pesem pohorskega gozda.

Planinske kočje so izvrstno oskrbljene, tako, da se v njih počutiš kot doma. Poleti so priljubljena zlasti hladna gozdna pota, ki vodijo do Šumika, dočim se veseli zapadni del Pohorja pozimi največjega poseta naših smučarjev-planincev. Tudi planinska flora je na Pohorju bogato zastopana. Aurikel, drnika, sleč, nas s svojimi pestrimi barvami razveseljujejo. Jeseni je pohorski gozd, ki sestoji v nižjih legah zlasti iz bukve, najlepši.

Neprijeten duh ust

je zoprn. Zobje slabe barve kvarijo najljepši obraz. Obe hibi odstranite pri enkratni uporabi krasno osvežujoče Chlorodont-paste. Zobje dobijo krasen sijaj slonovine, posebno pri uporabi zobčaste ščetke, ker ista čisti zobe tudi na njih stranicah. Gnili ostanki jedi med zobmi, ki povzročajo neprijeten duh ust, se s tem temeljito odstranijo. Poskusite najprej z malo tubo. Ki stane Din. 8.—. Chlorodont ščetka za otroke, za dame (mehke ščetine), za gospode (trde ščetine). Pristno samo v originalnem modro-zelenem omotu z napisom Chlorodont. Dobiva se povsod. — Pošljite nam ta oglas kot tiskovino (omot ne zalepiti) dobili boste brezplačno eno poskusno tubo za večkratno uporabo. Tvojnice Zlatorog, Oddelek Chlorodont, Maribor.

Pierrot in Kolombina v Halozah

(Iz potniškega dnevnika)

Boris Orel

Stanko Vraz

Zdaj bratec pij...

Prešmencane citre
Kak' one pojó,
So me zapelale
no dekle mojo.

Naposled je vendar čisto jasno in razumljivo, da bodi šegava narodna pesemca, popevka ali vinska zdravica v prvi vrsti veder, preprost in naraven izraz narodove veselosti. In moten odsev romarske solčnosti, ki je zazorila neko veselo uro kje v krčmi ali zidanici, kje na polju po dokončanem delu in pa kje sredi božje poti. V zdravici ali napitnici se je na svoj način izpesnilo stremljenje človeka iz omotične za-

maknenosti, v njej je tudi dovolj prostora za besedno olepšavo nekih dejanj ali početij in hkratu za njihovo opravičbo. Ni pa še radi tega zapopaden v njej narodov temperament v celoti in od vseh plati. Na priliko o Štajercih kroži vse polno popevk in zdravic. »Štajerc je zdrav in vesel. Štajerc rad pleše. Štajerc je dobre volje. Itd.« Tak je več ali manj napev, ki ga naj vzamemo za neko usedlino teh domorodnih zdravic in popevk. Ali je morda ta napev lažniv? Ne. Resničen? Do nekih mejšč. In je močno zavisen od tega: kako se namreč resničnost zdravice odgoneta pred našimi očmi. Nismo proti takim tradicionalnim napevom iz vinskih popevk. Smo pa hkratu za edino pravilno gledanje narodovega temperamenta iz takih zdravic. Za objektivno iz takega dognanja, ki se takoj zavé: da je vsaka luč spočetje pošastnih in krivenčastih senc.

O Gorenjcih, Dolenjcih, Korošcih in Štajercih itd. imamo napisanih dokaj razprav, črtic in narodopisnih »drotinice«, ki le še čakajo človeka, da jih zbere in poda v sintetičnem delu s primernim komentarjem. O Štajercih so pisali že mnogi. Tehtno, strokovnjaško, obširno in ljubeznivo. Preberem to knjigo, ujamem to mitološko posebnost iz štajerske, prislunem ritmu te svojevrstne legende, sledim zgodovinskemu razvoju štajerske prav od prastarih časov do sodobnosti, pa se mi vkljub vsemu temu štajerec še ni izjasnil. Ni postal otipljiv. Otipljiv tako kot n. pr. Gorenjec ali Dolenjec ali Tolminec, ki jih živo gledam skozi prozo naših najboljših pisateljev. O Štajercih nimamo romana, ki bi ga napisal štajerski človek; romana, ki bi nam iz davnine v sodobnost izgnel usodo štajerske dežele in razodel temne in svetle sile štajerca iz borbe njegovega razklanega duha s črno gmoto. Imamo »Kontrolorja Škrobarja«. Pisal pa ga je Notranjec Al. Kraigher iz aktualnega boja v »informacijski inteligenci« in »izpreobrnitvi po spoznanju«. Zanimiv je tudi v tem, da sta se v njem srečala dva: pisatelj živi interes za seksualne probleme in štajerska seksualna sfera, ki jo je pisatelj ustvaril s posebnim poudarkom in vanjo postavil razne komplekse narodnostnih bojov. Sicer ginevajo v njej razni davkarji, notarji in učitelji, skratka malomeščani, je pa ta seksualni labirint tipično štajerski. Imamo pa opravka še z drugimi labirinti, ki jih je od vseh slovenskih dežel na štajerskem razmeroma največ. Imena jim najdem v zdravstveni in sodnijski razpredelnici. Odkod in zakaj so prikolovratili? Zaradi usodnega geografskega položaja? Iz verskih časov ob svitu protestantizma? Iz dobe skakčev, čarovništva in kuge po tridesetletni vojni? Radi gmotnih stisk? Iz kaosa dveh ali več krvi?... Resnično, samo iz

štajerske noči se je moral izločiti prenapeti idealizem Stanka Vraza, samo iz takega težkega ozračja, ki ga je ustvarjal nasilni val nemštva, se je porodila tista glavna disorijentiranost štajerca. Vzšle so tudi orijentacije, ki jih pa Kranjec iz svoje slovenske zavednosti ni razumel. Medsebojni odnosi Kranjca in štajerca, ki imajo svoj vzorec v Prešernovem zdravem slovenskem realizmu in Vrazovi ilirski sentimentalnosti, čakajo še pisana poglavja in bi v marsičem bili odgonetka našega bistva. In da se vrnem k romanu: ta bo moral z vsemi temi fakti iz slovenske kulturne zgodovine slej ali prej živo in temeljito obračunati.

Dr. Fran Ilešič

Presenetljivo je pa dejstvo, da mimo te ilirske komponente, ki jo tvorijo: dr. St. Kočevar, St. Vraz, dr. Fr. Ilešič in navsezadnje tudi Aškerc, obstoji na štajerskem še neka druga izrazito slovenska komponenta, komponenta jezikoslovcev: Fr. Miklošič, V. Oblak, M. Murko, Fr. Kidrič. Prva teži iz brezupne stiske močno v Zagreb, v Slovanstvo, druga pa odločno v osrčje in tajno slovenske besede. Obedve predstavljata dva ekstremna pola, med katerima se štajerski človek ni uravnovesil in tudi ne prebudil do danes — oblikovavec duhovnega življenja. — Zaključujem: medtem ko kaže štajerski malomeščan neko brezupnost in predanost v kaos, razodevata štajerski kmet in štajerski duševni delavec te značilne svojstvenosti: brezdonsko orijentacijo v Slovanstvo (Zagreb!), v jeziku suhi poudarek slovenstva, ki se mu pa v duhovnem oziru precej odmikata.

Haloze v oktobru 1950.

Haloze v pomladi in Haloze v jeseni: dvoje slovenskih podob iz štajerske, dvoje najvernejših podob dveh obletij. Haloze v jeseni: lesket v solncu tlečih drevesnih listov, katere je jesen ostro pordečila, mračna jesenska pesem vetra, ki zdaj čudno pretihne, zdaj skrivnostno zapoje in je ko spomin iz davnine, zasenčen odzvek dolinskega življenja ali ko predzimsko preročba. Pesem vetra: samotnemu potniku prinaša zdaj razigrano popevko, vrisk in streljanje beračev, zdaj trozvočno udarjanje klopotev, o katerih zaman ugiblješ, ali jih je Haložan zasadil v zemljo divjačini v strašilo ali sebi v uro in jesensko žalost. Klopotei, pradačna cerkva sv. Duha, tri sulice in zvezda na njenem križnem oboku in še primek Vervega: haloška romantika, barva in zvok za slovensko fantastično povest.

Pot k sv. Duhu. Ali: moj prvi dotik z ljudmi iz Halož. Doživetje mrkega tujstva. Vstopim v prazno siromašno kajžo. »Kje gre pot k sv. Duhu?« Nihče se ne oglasi. Vprašam drugič, tretjič. Nato šele nekje izpod stropa, ki je bil čudno zbit iz lesenih desk, obvisi moška glava: »Kar po poti naprej.« Glas pa je bil odraz preplašenosti, zaprtosti

So. Trojica v Haložah

Franc Miklošič
(r. v Radomerščaku pri Ljutomeru 1815—1891)

Vatroslav Oblak
(r. v Celju 1864—1896)

France Kidrič
(r. pri sv. Križu blizu Rogaške Slatine l. 1880)

Matija Murko
(r. na Drsteli pri Ptujju l. 1861)

in zakrknjenosti, ki imajo svoj izvor v bogve katerih življenjskih zagrenjenostih. In spet nekje trkam. Nihče mi ne odpre. Skoz okno ugledam v temni, nizki izbi postarnega moža, ki obrezuje kos lesa. Zavpijem: »K sv. Duhu?« Prestrašen zastrmi vame in mi šele čez čas pokaže s palcem na desno. Saj vem. Nič ni na tem. Toda potniku je tak mož ob prihodu v nove kraje vzdrazek za spočetje fantastičnih podob. Če prideš danes v Maribor, doživiš n. pr. vse polno dogodkov, ki te naravnost prisilijo, da začneš gledati Štajerca od kočljive senčne strani. Že ime domišljija prikaže človeka. Na primer: ugledaš poleg samotne cerkve hišo, ki nosi napis: Andrej Letonja, trgovec z mešanim blagom. Letonja. In takoj zanetopiri pred tabo: suh, obrbit, zviti in zadirčen.

Šola pri sv. Duhu v Halozah: doživetje haloške mladine. Ta pa se je tedaj vsipala iz šole in obkrožila visokega gospoda v črni suknji. »Gospod kaplan od sv. Trojice,« mi ga predstavi šolska upraviteljica, ki že tretje leto oznanja bosonogim šolarjem in v rute zavitim šolaricam abecedniško modrost po vzorcu prvega haloškega učitelja iz l. 1808. Tomaža Jerbera. Kaplan pa mi je začel takoj pripovedovati: »Poglejte gospod, ta Štefan Gornik je vozniku Šprahu izmaknil verigo, da bi jo potem prodal. Reševati in raziskovati tak mladinski kriminal, to je skrajno mučna zadeva. Kako naj bom kazenski sodnik? Eno pridigo je že slišal, zdaj bo še drugo. No, in to je res in dobro je: priznal je krajo.« Potem se je obrnil do otrok: »Otroci, ali sem vas tako učil? Kam pride tak človek, ki krade?« — »V peklo,« odgovori enozvočno otroški zbor, ko da je v šoli in zloguje iz abecednika. Štefan Gornik pa je stal pred kaplanom in debele solze so mu polzele po licu. Gledam te male obraze in štejem: Dolena, Štrajna, Dežna, Gorea. Živost rdečeličnežev. Iskrnice v očeh, drobnost rok. Preplašenost in bolestna zmedenost pogledov...

Na večer sem bil povabljen na »likof« ali na slavlje ob končani trgatvi k odlični ptujski gospe.

Berači, ki so čez dan brali grozdje in nosili brente, niso kar nič trudni. Plešejo. Njihov ples pa je čudno vrtenje okoli osi. Vrtenje brez forme, brez likov. Še bolj čudna pa je druga plat njihovega razveseljevanja. Ženske imajo veselje, da se preoblačijo v moško obleko, in moški, da skačejo v ženska krila. »Otroška šala,« mi je pojasnila gospa. Kdo je vse tu? Kdo so ti ljudje? Lovrek, ki z vsako izrečeno besedo vzbuja smeh. Dekleta, ki se vrtijo kar sama, če ni plesalca. Godec Pihlar, ki se nekam sramuje svojega kmetijskega stanu in z zanosom in poudarkom govori o svoji davni natakarski karijeri, o svojem godbeništvu po mestih ter o svojem bližnjem potovanju v Argentinijsko. Mlad fant s prikupnim otroškim obrazom, ki mu je komaj 15 let, pa je že dozorel v pohotneža, pustolovca in ubežnika. Razumni kmet Bukovič iz Vildona, ki zna lepo po slovensko govoriti in bogomiselnati mati, ki ima o rojstvu, življenju in smrti svojo podobo. Preudarni kmet Lozinšek, ki obuja spomine na svoje davno konjeništvu, sodobnost pa mu mineva v kartaštvu, čebelarstvu in ob knjigah. Naposléd: tu je tudi vesela družba mladih ljudi iz Ptujja, študent, uradnica, učitelj, trgovec. Ta družba, Ptuj in izlet v Haloze: saj to je tako kot v »Mladoletju« L. Andrejeva. Toda Haloze niso Vrabčeve gore...

Stesnjava svojih misli sem se osvobodil šele pozno v noč, ko me je kmet Lozinšek povprašal tisto o »domovini« in »domovinstvu«. »Vsa trdna predstava o domovini in narodu se mi je razbila na tistem umiku iz Galicije v Karpate. Kaj je domovina? Narod? Pa mi razložite. Jaz ne vem...« Zagledal sem se v fantastično sliko, ki je visela na steni: Pierrot v belem in Kolombina v črnem. »Schwarz und weiss« je stalo zapisano pod sliko. Izraz Pierrota je bil živ in neskončno žalosten hkratu, raz obraza Kolombine pa je vela tujost in zvijačnost zamorke pa demonska zagonetnost. Ko sem stal tam zunaj in gledal zvezde in luno in temo, ki se je gnetla tam po dolini in lijestih kotanjah, sem začustvoval: vkljub pesmi, zvezdam in luni, ki se je raztajala nad vinogradniki, je Štajerska kakor tista slika »Schwarz und weiss«. Črno in belo: dvoje življenj, v katerih je ujeta vsa nerazložljivost zagonetne samotnosti stvari, tisoč in tisoč človeških sanj, utripov in blodnih vrtljajev. Štajerska se mi je pobrezmejala v vesoljno podobo. Ali vendar: pred mano je vstal problem duhovnih struktur osebnosti kot so: Stanko Vraz ali Ljudevit Gaj ali dr. Fr. Ilešič. Problem »Kontrolorja Škrobarja«, Problem slovenstva v obmejnici.

Na pozno jesensko nedeljo sem se poslavljajl preko Sv. Trojice od Haloz. Spotoma sem potrkal na župnišče. Gospod župnik je bil baš zaposlen z radiom, kmalu nato s krstom. »Vedno dovolj oprakov,« je dejal in nisem ga hotel motiti še dlje. Udaril sem jo na Novo cerkev.

Nova cerkev: v ospredje stopa župan Feguš, občinski tajnik Brezinšek, trgovec Mavčič in nesložni učiteljski zbor. Na večer je župan takole potožil: »Vinska kriza nas tare. Zlasti letos. Povsod jadikovanje. Kmetje pravijo, da bodo pustili vinograde v nemar. Naj se goščava zaraste. In nihče se ne zmeni za nas in nas povpraša, kako je z letino, kako s trgovijo. Kar samim sebi smo prepuščeni. Še bo pela — Amerika.« To trpko realnost je preglasil orkestrion, sekundiral mu je star gramofon. »Ta gramofon je edini odblesek mestnega življenja,« je pojasnila učiteljica z grškim primkom. Bila je mirna, resna. »Samota je včasih strašna. Preženem jo le s knjigo,« je pristavila učiteljica iz samotnega gradu ob vodi. Tretja je bila še najbolj življenska, jasna in vedra. »Saj ni tako hudo, živeti se je treba v kraje in ljudi,« je hrabrila. Mlad učitelj se je pri tem bolesto nasmehnil. Iz žepa mu je gledala povest Ivana Preglja »Otroci solncea«.

V občinski sobi sem prenočil. V zgodnje jutro me je prebudil razgovor. V sobi sta sedela: županova hči in kmečki fant. »Ime?« »Star?« »Odkod?« »Potujete?«, V Argentinijsko.

Proti Hajdini je lepa cesta. Ponoči pa je začelo deževati. Vode so pritekale od vseh strani v dolino in dodobra razgreble ceste. Skozi vodeno pajčevino sem še zadnjikrat gledal haloške gorice. Samotne so. Mrke. Petja ne čujem več. Tudi klopotev ne. Zdaj so ljudje po izbah. »Kožuhajo.« Pijejo. Fantje se izživljajo v pretepih in pobjah. (Za ovinkom sta izginila dva orožnika.) Doba pretefov je prav tako narurna kot doba vode, ki prestopi svojo strugo. Dež pada. In z njim zadnji drevesni listi. Pierrot in Kolombina plešeta v pozno jesen.

Ženitev Yussufa Khana

Roman. Frank Heller.

(Dalje.)

Ilustriral M. Eambič

IV.

Yussuf Khan, maharadža iz Nasirabada.

Ko je v letu 1885. na prelazu Khavak tedanji polkovnik angleške indijske armade sir George Merriman porazil Ibrahima Khana, samostojnega maharadžo države Nasirabad, ni porazil samo kneza ali naroda, temveč cel sistem. Ibrahim Khan je bil namreč najsrditejši nasprotnik, ki ga je imel angleški režim od časov Tipa Sahiba. Samo to, da je bila država majhna in oddaljena, je oviralo Khana v njegovem sovraštvu, da bi bilo tako strašno, kakor je bilo srdito. Ko je dospela vest o porazu na prelazu Khavak v Nasirabad in je bilo s tem jasno, da so dnevi samostojnosti Ibrahimu Khanu šteti, je ta sklenil, da bo sam sebi odmeril dni, ki bi mu naj še ostali. Kakor kakšen kralj iz starega testamenta se je nabodel Ibrahim Khan na meč in petje, ki je sprejelo sira Georga pri njegovem prihodu v Nasirabad, ni bilo pozdravna himna.

Toda danes je dobro znano (opozarjamo le na izvrsten življenjepis sira Georga izpod peresa Aleksandra Carsona, Heinemann & Co, London 1908), da je znal zmagovalce Ibrahima Khana izrabiti zmago, umetnost, ki se ji ni Hanibal nikoli mogel priučiti. Imenovan je bil za upravitelja države, ki jo je sir pridobil kraljici. In upravljal jo je tako zvesto in tako vneto, da mu bržkone celo v Indiji ni bilo primere. Še več: taki so bili njegovi uspehi, da jih takih ni nikdo dosegel. Ko je zapuščal leta 1905 ob dvajsetletnici bitke na prelazu Khavak doline nasirabadske, jih je zapuščal kot oče dežele, ne kot zmagovalce; resnične solze prebivalstva so mu sledile; in te solze so bile dvakrat bolj, ko je čez tri mesece ujel preprosti gorski narod vest, da je preminul. »Živel je za nas in bil nam je oče, ko njegovo srce ni več čulo udarcev naših src, se je samo ustavilo,« je pel stari dvorni pesnik Abdul Mahub.

Bridko žalost pa je potolažil nov dogodek. Ob istem času je začel vladati sin starega knežjega rodu (pod nadzorstvom novega rezidenta sira Herberta Laysona). To je bil Yussuf Khan, najstarejši živeči sin Ibrahima Khana — morda ne najsrečnejši izdelek reform sira Georga Merrimana. Ko je sir Georges zasedel Nasirabad, je bil princ šele štiri leta star, toda takoj ga je začel vzgajati angleški dvornik; sin Georgea je bil namreč uverjen, da je treba z reformami kakor tudi s kulturo začeti od zgoraj navzdol. Za dvornika mlademu princu je izbral starega prijatelja še iz Oxforda sem, Bowlesa. Bržkone pa mu je izbiro svetovalo prijateljstvo, ne pedagogika; tudi je možno, da je bil tako zelo zaposlen z zadevami nasirabadskega prebivalstva, da mu ni ostalo dovolj časa še za člane knežjega rodu. Na vsak način pa je nimbus, ki je obdajal zavojevalca Nasirabada, zakril vsa stranpota mladega prestolonaslednika, dokler je sir Georges sam vladal. Poleg tega je bil dr. Bowles tako izvrsten učitelj, da je princ kmalu pozabil materinski jezik. Celó s svojim domačim učiteljem, starim pesnikom Alijem, je govoril večinoma angleško. Toda leto 1906 (princ je bil star dvajset let) se je komaj začelo, pa je že moral sir Herbert Layson požreti marsikakšno grenko.

Tedaj starega vzgojitelja Bowlesa že ni bilo več v deželi. Vrnil se je v Anglijo z lepo pokojnino, obložen z vsemi redi države nasirabadske na svojih prsih. Sir Herbert je torej moral sam vzdržati prve napade mladega princa na novi režim. To pa se je zgodilo na poseben način in morda bi se to, kar je sledilo, nikoli ne bilo zgodilo, če bi bil na mestu sira Herberta mož z drugačnim značajem in v tem slučaju bi tudi ta povest nikoli ne bila zagledala luči sveta. Habent sua fata libelli, pravi po pravici rimski pesnik. Sir Herbert Layson je bil potomec tega rimskega pesnika

DEŽNIKE SOLNČNIKE

kupite najugodnejše po detajlnih trgovinah

Prve jugoslovanske tovarne dežnikov

JOSIP VIDMAR

Ljubljana, Pred škofijo 19

Zagreb, Jurišićeva ulica 8

Split, Marulićeva ulica

VRTNI DEŽNIKI IN SENČNIKI

Ogromna izbira modnih novosti Tovarniške cene

kakor tudi svojega ujca po imenu Herberta Spencerja. Bil je tih, ironičen, delaven, vase zaprt mož, ki je vsak dan opravil svoje delo in rad gledal na življenje iz take hladne in čiste višine, kakor je s svoje palače v Nasirabadu gledal na doline pod glavnim mestom. Mladostne vročernosti Yussufa Khana je lovil kakor puščice s ščitom svoje ironije; priznati je treba, da je ta ščit marsikaj preizkusil. Začelo se je z raznimi vladarskimi stvarmi, kjer je hotel mladi regent prodreti s svojo voljo; ti napadi niso trajali dolgo. Sir Herbert je dovolil, da je ob eni, dveh priložnostih obveljala volja mladega moža; to je bilo dovolj. Nemir in razdraženje prebivalstva, ki je bilo navajeno zmernih odredb angleškega rezidenta, sta prepričala Yussufa Khana, da ga tira njegova nadarjenost v druge smeri. Kmalu jih je našel: konjski šport in vojaške vaje. Ta napad je trajal dve leti od 1907 do konca 1909. Nato se je pacient malo utrudil, dokler se ni začela nova stopnja bolezni. In ko se je to zgodilo, se je sir Herbert prvič vznemiril. Tedaj je namreč stopila v življenje Yussufa Khana — žena. In kar je bilo mnogo bolj nevarno: zasanjana žena, žena, ki so jo zazrle oči ideala. Sir Herbert se je po pravici moral vznemiriti.

Zdaj se vpraša površen bravec ves začuden: Kaj nato? Ali nismo brali o indijskih knezih in njih haremih, kjer hranijo najlepše, najbujnejše žene sveta izključno za njih račun kakor knjižnico najlepših luksuznih izdanj? Ali niso njihove oči bolj črne in bolj nežne kakor oči gazel, njihovi udje bolj gibčni kot ovijači, njih nežnost opojnejša kot hašiš! Ali ni nobene evropske misije, za te nesrečne žene? Ali pa se je Yussufu Khanu godilo slabše kot njegovim

**Tudi Vi bi morali
enkrat poskusiti!**

Še po 8 kratni uporabi je popolnoma sposobna za brufe. Dobiva se povsod. Prekupci se obračajo na Gustav Husser & Sohn, Wien, VII., Richtigergasse 10

kolegom? — Bravcu, ki vprašuje v takih elegantnih vprašanjih, moremo le odgovoriti: zamislite si, da ste Yussuf Khan, suvereni soprog stopetdesetih lepih Azijatinj vseh mogočih narodnosti! Kaj je harem in njegovi lepi zidovi proti idealu? Ideal še vedno najde razpoko med arabeskami; oponaša glas slavčka in poje o ženah, ki so tisočkrat bolj zapeljive kakor kraljica harema. Šumotá med palmami. Njegov sirenski glas zveni iz žuborenja vodometa. Ali, če hočemo povedati tako prozaično, kakor je Njegovo krščansko Veličanstvo Franc I. francoski, gospodar svojega (krščanskega) harema — »toujours perdrix!« Dan na dan jerebice! — Jejite ves mesec samo jerebice in pijte samo bordojsca, zaželeli si boste sira in kruha in požirek vode. Jejite par let same jerebice in postali boste vegetarijanec. Yussuf Khan, maharadža iz Nasirabada, je bil že sredi leta 1909 vegetarijanec in na koncu tega leta je njegova idealistična bolezen stopila v opasen, oster štadij.

Hotel se je oženiti z evropsko princeso!

Ali je bilo to dovolj vzroka, da se je sir Herbert Layson vznemiril?

Kar pa je stvar še poslabšalo, to je bil značaj dobrega gospoda Herberta. Njegova lobanja ni imela tistega idealističnega gomolja, ki bi ga frenolog našel na lobanji Yussufa Khana. Ko je Yussuf Khan poiskal sira Herberta in ga začel uvajati v tiho bol svojega duha, mu je nutil sir Herbert le suh smeh in refleksije o evropskih ženah, ki so razplamtele Yussufa Khana kakor novega Bayarda. Šele tedaj, ko je že bilo prepozno, je opazil sir Herbert, kako je s stvarjo, in spremenil taktiko. Toda njegovi poizkusi, da bi prepričal mladega regenta o zanimivosti polo-iger in vladarskih stvari, so bili brezuspešni. Edini up je bila še pomlad, ki znova obudi v človeku ljubezen, da jo bo tudi v Yussufu Khanu. Pomlad je prišla; toda namesto da bi vžgala v regentu ljubezen do njegovih stopetdesetih žen, je vžgala njegov idealizem kakor grmade na cestah gori na gorah. Še več: pomlad mu je prinesla načrt. Ker ni bilo verjetno, da ga bodo poiskale evropske princeske v Nasirabadu, ni ostalo prav nič drugega: na potovanje v Evropo!

Zdaj pa se je začel pekel za sira Herberta. Opomini in ironične opazke niso prav nič zalegle. Vse poletje se je plazil Yussuf Khan kakor nepomirjena senca duhá okoli svoje palače, z eno samo željo na ustnicah. Nasirabadsko poletje, sicer hladno in prijetno v primeri s poletjem v ostali Indiji, je postalo siru Herbertu v kratkem bolj vroče kakor likanirsko. Studenci njegove ironije so usahnili ob azijsko vroči trdovratnosti Yussufa Khana. Postal je nervozen in razdražljiv, posušila se je njegova hladna vzvišenost do pojavov življenja, izgubil je veselje do dela. Proti koncu julija pa se je odločil in pisal podkralju v Simli: Ali moremo poskusiti, da izpustimo himalajskega leva, ki ga je zastrupil strup idealizma, v Evropo? Ali so

vse evropske princeske, ki so godne za možitev, zavarovane proti nezgodam? Ali nima Pasteur nobene metode za to novo obliko stekline?

Odgovor podkralja so pričakovali v Nasirabadu s tako napetostjo kakor še nikoli, se je glasilo:

Pustite ga naj potuje mladi idiot, poskrbite da bo straža dovolj močna.

Siru Herbertu se je izvil vzdih neizrečnega sproščanja. Čez teden dni so že z vsemi rokami pripravljali opremo Yussufa Khana — toliko dni je bilo treba, da so malce izpremenili pojme mladega regenta o sijaju, ki je potreben za snubitev mlade bele princeske. Ko so črtali iz sporeda slone, z zlatom okrašene kobile, eskorto dvesto nemih sužnjev, je ostala še ena točka, toda tu je bil Yussuf Khan nepopustljiv: kronske dragulje Nasirabada od prvega do zadnjega je hotel imeti seboj. Vedel je dobro, kako neizmerno majhna je verjetnost, da si pribori zaslanjano ponosno princeso, tudi če bo imel seboj ves ta sijaj: brez draguljev pa je bila verjetnost manjša od jajc bele mravlje. Sir Herbert je zmignil z ramo; sèm ni segala njegova moč, dragulji so bili osebna last Yussufa Khana. Zadovoljil se je s tem, da so mu dragulje pokazali; bil je prijeten pogled. Pripovedovali so mu že, kakšne zaklade si je bil nakupil stari Ibrahim Khan v svoji zakladnici, toda dozda so mu jih prav tako skrivali kakor stopetdeset dam iz harema Yussufa Khana. Videl je piramido diamantov, biserov, topazov, smaragdov, rubinov in zlata, voden pad samih barv, svetloba je žarela iz njega. Na pol moten se je potrudil, da so te zaklade čim varneje zložili in zamotali. Kesneje bomo še imeli priliko govoriti o njih.

15. avgusta ob zori je snubaška karavana Yussufa Khana odrinila iz Nasirabada. Solnce je vzhajalo za vrhovi Himalaje in grad v Nasirabadu s svojimi vitkimi stolpi se je kopal v beli luči. Topovi so grmeli iz trdnjave zadnji pozdrav odhajajočemu regentu, narod se je drenjal na cestah, da bi videl Yussufa Khana, ki je odhajal iz mesta na belcu skozi ona vrata, kjer je pred dvajset in petimi leti prijahal sir George Meriman. Sir Herbert je spremljal maharadžo do tja, da so prvič zvečer zamenjali konje. Nato se je vrnil, ves vesel, da je prepustil nadzorstvo svojemu staremu osornemu prijatelju, polkovniku Morrelu, ki je bil že deset let poveljnik v Nasirabadu. Poleg tega ni bilo nobene važne osebnosti med spremstvom, razen starega domačega učitelja Yussufa Khana, šestdesetletnega dvornega pesnika Alija.

Večerno nebo med stenami dolin, kjer je izginil Yussuf Khan s svojim spremstvom, je bil žareč pas ognjeno-rumenih lilij nad krajino bleščeče beline potonik — kakor nebeški poskus grboslovja za njegov račun, ko se je podajal snubit v deželo belih princes. Nasmehnil se je sir Herbert nad mladega snubača in obrnil konja, vesel, da bo mogel v miru zopet začeti z delom in ironizirajoče opazovati pojave življenja iz oken prestolnice, ki so gledala na skalne doline Nasirabada.

SLOVENEK

ČE KUPUJEŠ

★

ČE PRODAJAŠ

★

ČE KAJ IŠČEŠ

★

OGLAŠAJ V

SLOVENCU

USPEH JE ZAGOTOVLJEN

KNJIGOVEZNICA JUGOSLOV. TISKARNE

R. Z. Z. O. Z.

V LJUBLJANI, KOPITARJEVA UL. 6/II.

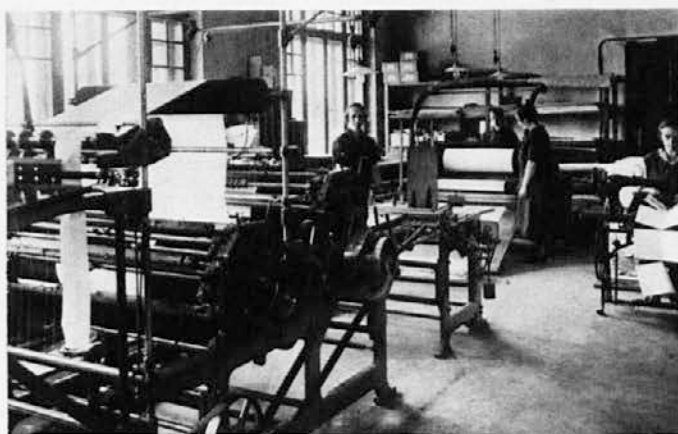
se je od malega začetka ob
njeni ustanovitvi, ko je leta
1890 K. T. D. isto kupilo, raz-
vila do danes v dobro oprem-
ljen industrijski obrat. Sedaj
ima ca. 30 raznih modernih
strojev na električni pogon.
Zaposluje povprečno 65
oseb. Zaradi dobre oprem-
ljenosti zamore izdelati tudi
velike naklade v najkrajšem
času. Ima lastno črtnico za
rastriranje trgovskih knjig
bodisi po predloženih vzor-
cih (sortiment) ali za lastno
zalogo kakor tudi za črtanje
vseh vrst šolskih zvezkov.
Izvršuje vsa v knjigoveško
stroko spadajoča dela.

Iz lastne zaloge pa

NUDI

vsakovrstne poslovne knjige, pisalne
podkladke, črtan, načrtan, kariran ali
risalni papir, zvezke vseh vrst, mape,
pepita-notese, trgovske bloke, nadalje
tridelne raznobarvne vstopnice, male
bloke računov, odjemalne knjižice itd.

Črtnica

Izdelovanje poslovnih knjig

Rezalni in zgibalni stroji

Večesejska razstava

NAJELEGANTNEJŠI ČEVLJI